

UNITED NATIONS
HUMAN RIGHTS
OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü ve
Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği

İlk ve Orta Okul Sistemlerinde İnsan Hakları Eğitimi: Hükümetler için bir Öz Değerlendirme Rehberi

UNITED NATIONS
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

New York ve Cenevre, 2012

NOT

Bu yayında kullanılan tanımlamalar ve sunulan materyaller, herhangi bir ülkeye, bölgeye, kente ya da yere, veya bunların yetkililerine ya da sınırlarına dair Birleşmiş Milletler Sekreterliği namına herhangi bir görüş ifade etmemektedir.

* **

Birleşmiş Milletler belgelerine ait kısaltmalar, rakamlarla birlikte kullanılan büyük harflerden oluşmaktadır. Bu türden rakamların kullanımı bir Birleşmiş Milletler belgesine göndermede bulunmaktadır.

© 2012 Birleşmiş Milletler

Dünya genelindeki tüm hakları saklıdır.

HR/PUB/12/8

ÖNSÖZ

Uluslararası topluluk, başta yakın zaman önce 19 Aralık 2011 tarihinde Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Eğitimi Bildirgesi'nin kabul edilmesi olmak üzere, pek çok defa, insan haklarını savunan bir davranış biçimini ortaya çıkaracak bilgi, beceri ve tutumları inşa eden bir süreç olarak insan hakları eğitiminin önemi hakkındaki uzlaşısını vurgulamaktadır. Bu anlamda, insan hakları eğitimi insan haklarının korunmasına önemli bir katkıda bulunmakta ve herkesin insan haklarına değer verilen ve saygı gösterilen toplum ve toplulukları desteklemektedir.

Bu yayın, insan hakları eğitiminin ilk ve orta öğretimle bütünleştirilmesi konusunda pratik bir rehber sunarak okul sisteminden sorumlu ulusal yetkililere yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Rehber, özellikle de, halihazırda ne durumda olduklarını, bugüne kadar neleri başardıklarını ve hangi alanlara daha fazla eğilmeleri gerektiğini belirlemeleri konusunda yardımcı olacaktır.

Bu Rehber fikri başlangıçta 12 Birleşmiş Milletler kurumunun temsilcilerinden oluşan ve 2007 yılından 2010 yılına kadar birlikte çalışan bir grup olan Okul Sisteminde İnsan Hakları Eğitimi üzerine Kurumlararası Koordinasyon Komitesi bağlamında geliştirilmiştir ve bu alanda ulusal kapasitelerin güçlendirilmesi, uluslararası aktörler arasında işbirliğinin artırılması ve 2005'ten bu yana devam eden İnsan Hakları Eğitimi Dünya Programı çerçevesinde yapılan izleme çalışmaları dahil insan hakları eğitimi konusunda sürdürülebilir bir siyasi irade için eşgüdümlü ve tutarlı bir Birleşmiş Milletler yaklaşımının oluşturulmasına katkıda bulunulması amaçlanmıştır. Komite üyelerinden Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR) ve Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) bu projeyi başlatmış ve sonuçlandırmıştır.

Rehber, İnsan Hakları Eğitimi Dünya Programı'nın ilk evresi (2005–2009) için ilk ve orta okullarda insan hakları eğitimi uzmanları ve uygulamacıları tarafından geliştirilen Eylem Planı'na dayanmaktadır. İlk evrenin 2009 yılında sona ermesine rağmen çok sayıda sorun devam etmektedir ve bu nedenle Dünya Programı, ilk ve orta okul sistemlerinde

insan hakları eğitimini uygulama çabalarına devam etmeleri konusunda üye devletleri teşvik etmektedir.

Bu Rehberin geliştirilmesi sırasında Uluslararası İnsan Hakları Eğitimi Merkezi'nden de (EQUITAS) uzman desteği alınmış ve çeşitli uygulamacılar gözden geçirme konusunda katkıda bulunmuştur.

OHCHR ve UNESCO, bu öz değerlendirme rehberinin, herkes için nitelikli eğitimin sağlanmasında önemli bir bileşen olarak, ilk ve orta öğretim boyunca insan haklarının öğretilmesi ve öğrenilmesi konusunda Üye Devletlere yardımcı olacağını umut etmektedir.

İçindekiler

Önsöz

Giriş

I. İNSAN HAKLARI EĞİTİMİNİN İLK DURUM ANALİZİ

A. Durum analizi nedir?

B. Durum analizi nasıl yapılır?

C. Buradan nereye doğru gidilmeli?

II. İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ STRATEJİSİNİN UYGULANMASINDA ÖZ DEĞERLENDİRME

A. İnsan hakları eğitiminde öz değerlendirmenin planlanması: ayrıntılı bir çalışma planı

B. İnsan hakları eğitimi öz değerlendirmesi için konu ve sorular

III. İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ İÇİN ÇEVİRİMİÇİ/ONLINE DEĞERLENDİRME KAYNAKLARI

A. Birleşmiş Milletler belgeleri ve kaynakları

B. Genel eğitim değerlendirme kaynakları

C. Eğitim politikaları

D. Politikaların uygulanması

E. Öğrenme ortamı

F. Öğretim ve öğrenme süreçleri ve araçları

G. Öğretmenlerin ve diğer eğitim personelinin eğitimi ve mesleki gelişimi

Giriş

Okul sisteminde insan hakları eğitimi neden yaygınlaştırılmalı?

Uluslararası topluluk, insan hakları eğitiminin (İHE) insan haklarının gerçekleştirilmesine ek olarak insan hakları ihlallerinin ve şiddet içeren çatışmaların uzun vadeli olarak engellenmesine de sunduğu önemli katkı konusundaki uzlaşısını giderek artan biçimde ifade etmektedir. İHE ve özellikle de okul sisteminde bu eğitimin verilmesi hakkındaki hükümler, aralarında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşme, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Kadınlara karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi, Eğitimde Ayrımcılığa karşı UNESCO Sözleşmesi ile Viyana Bildirgesi ve Eylem Programı da bulunan çok sayıda uluslararası belgede yer almaktadır.¹

Okul sisteminde İHE, eğitim sisteminin insanın kişiliğinin tam gelişiminin sağlanması ve insanlık onurunun tanınması, insan haklarına saygının güçlenmesi² ve herkese nitelikli bir eğitimin verilmesine dair temel amaçlarını yerine getirmesini sağladığından, eğitim hakkının önemli bir bileşenidir.

İnsan hakları eğitiminin tanımlanması ve eğitimde insan hakları temelli yaklaşım

Uluslararası insan hakları araçlarına dayanarak, insan hakları eğitimi (İHE) bireyler arasında, toplulukların içinde ve uluslar arasında insan hakları, temel özgürlükler, hoşgörü, eşitlik ve barışa gösterilen saygının güçlendirilmesine yönelik eylemleri başlatacak bilginin paylaşılması, becerilerin ortaya çıkarılması ve tutumların biçimlendirilmesini amaçlayan eğitim, öğretim ve bilgilendirme olarak tanımlanabilir.

Böyle bir eğitim için eğitimde insan haklarına dayalı bir yaklaşımın benimsenmesi gerekmektedir, bu sayede gerek eğitimin tüm bileşen ve süreçlerinin – müfredat,

¹ Daha kapsamlı bir liste için bkz. İnsan Hakları Eğitimi için Dünya Programı'nın ilk evresi (2005–2009) için hazırlanan Eylem Planı, paragraf 10-14. İngilizce metin için adres: <http://www2.ohchr.org/english/issues/education/training/planaction.htm>

² Bkz. Çocuk Hakları Komitesi, eğitimin amaçları hakkında Genel Yorum No. 1 (2001).

materyaller, yöntemler ve öğretimi dahil – insan haklarının öğrenilmesini sağlayacak hale getirilmesi sayesinde “*eğitim yoluyla insan hakları*” gerekse okul ortamındaki tüm tarafların insan haklarının saygı görmesi ve insan haklarının eğitim sisteminde uygulanması sayesinde “*eğitimde insan hakları*” desteklenecektir.

Bkz. İnsan Hakları Eğitimi Dünya Programı’nın ilk evresi (2005-2009) için Eylem Planı, paragraf 3, 4 ve 17.

Bu anlamda, İHE aşağıda sıralananlar yoluyla bir bütün olarak eğitim sisteminin etkililiğinin artmasına ve böylelikle de ülkenin ekonomik, sosyal ve politik gelişimine katkıda bulunur:

- Çocuk merkezli ve katılımcı öğretme ve öğrenme uygulamaları ve süreçlerinin desteklenmesinin yanı sıra öğretmenlik mesleğine yeni bir rol biçilmesiyle öğrenmeden elde edilen kazanımların niteliğinin iyileştirilmesi;
- Evrensel değerleri, eşit fırsatları, çeşitliliğe saygıyı ve ayrımcılık yasağını teşvik eden ve içermeci ve davetkar olan insan haklarına dayalı bir eğitim ortamı yaratarak okullaşmaya erişim ve katılımın artırılması;
- Çocuğun toplumsal ve duygusal gelişiminin desteklenmesi ve demokratik yurttaşlık ve değerlerin tanıtılması ile toplumsal uyuma ve çatışmaların engellenmesine bir katkı sunulması.³

İnsan Hakları Eğitimi için Dünya Programı

2004 yılında, uluslararası topluluk, İHE programlarının uygulanmasını tüm sektörlerde ilerletmek amacıyla ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Eğitimi On Yılı’nın (1995–2004) devamı olarak (2005’ten günümüze) İnsan Hakları Eğitimi Dünya Programı’nı başlatmış ve ilk evresinde (2005-2009) İHE’nin ilk ve orta okul sistemleriyle bütünleştirilmesine odaklanma kararını almıştır. Bununla ilgili bir Eylem Planı, 2005 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda kabul edilmiştir. Eylem Planı, İHE’nin okul

³ Bkz. Eylem Planı, paragraf 19.

sistemi ile bütünleştirilmesi için dört aşamalı bir sistemi izlemesi konusunda üye devletleri teşvik etmektedir:

Aşama 1: Okul sisteminde İHE'nin mevcut durumunun analiz edilmesi (Eylem Planı, paragraf 26, aşama 1)

Eylemler

- “Neredeyiz?” sorusunu ele alın.
- Aşağıdakiler hakkında bilgi toplayın ve analiz edin:
 - Okullarda insan haklarının durumu ile birlikte ilk ve orta okul sistemlerinin mevcut durumu;
 - Okul sisteminde İHE'nin etkilenebileceği tarihsel ve kültürel arka planlar;
 - Eğer varsa ilk ve orta okul sistemlerinde İHE girişimleri;
 - İnsan Hakları Eğitimi için Birleşmiş Milletler On yılı (1995–2004) kapsamında başlatılan girişimlerin başarıları, eksikleri ve önlerine çıkan engeller;
 - Kamu kurumları, ulusal insan hakları kurumları, üniversiteler, araştırma enstitüleri ve sivil toplum örgütleri gibi çeşitli aktörlerin okul sisteminde İHE'ye katılımı;
 - Ulusal ve bölgesel düzeylerde mevcut iyi İHE uygulamaları;
 - Ülkede bulunabilecek benzer türde eğitimlerin rolü (sürdürülebilir kalkınma için eğitim, barış eğitimi, küresel eğitim, çokkültürlü eğitim, yurttaşlık ve değerler hakkında eğitim).
- Eklerde [Eylem Planı] verilen referans araçlarına göre halihazırda hangi İHE tedbirleri ve bileşenlerinin bulunduğunu belirleyin. Analizi yapılacak diğer unsurlar ise Birleşmiş Milletler sözleşme organlarına sunulan ulusal raporların yanı sıra ulusal ve uluslararası düzeylerde Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Eğitimi On Yılı çerçevesinde hazırlanmış raporlar olacaktır.
- Okul sisteminde İHE için avantaj ve dezavantajların yanı sıra fırsat ve sınırlılıkları

analiz edip belirleyerek önemli özellik ve alanları belirleyin.

- İHE'nin mevcut durumu ve uygulamaları hakkında sonuçlar çıkarın.
- Avantajlar ve çıkarılan derslerden nasıl yararlanılacağını ve fırsatları nasıl kullanacağınızı düşünün.
- Dezavantaj ve sınırlılıklarla başa çıkma konusunda gerekli değişiklik ve tedbirleri düşünün.

Çıktılar

- İlk ve orta okul sistemlerinde İHE hakkında ulusal bir çalışma.
- Örneğin, okul sisteminde İHE için ulusal uygulama stratejisi için yönelimlerin tartışılacağı yayınlar, konferans ya da halka açık bir tartışma, yoluyla çalışmanın sonuçlarının yurt çapında yaygın biçimde dağıtılması.

Aşama 2: Önceliklerin belirlenmesi ve bir ulusal uygulama stratejisinin geliştirilmesi⁴ (Eylem Planı, paragraf 26, aşama 2)

Ulusal okul sisteminde İHE'nin mevcut durumuna dair analiz temelinde:

Eylemler

- “Nereye gitmek istiyoruz ve nasıl?” Sorusunu ele alın.
- Bir görev (misyon) açıklaması yani okul sisteminde İHE uygulamasının temel amacını belirleyin.
- Eylem Planı ekini referans olarak kullanarak hedefleri belirleyin.
- Ulusal çalışmanın bulguları temelinde öncelikleri belirleyin. Bu öncelikler arasında en

⁴ Bu Rehberde, “ulusal uygulama stratejisi” tabiri İHE stratejisi için kullanılmaktadır.

acil ihtiyaçlar ve/veya mevcut fırsatlar dikkate alınabilir.

- Potansiyel olarak etki yaratabilecek meselelere odaklanın: Gerçekten ne yapabiliriz?
- Özel etkinlikler yerine sürdürülebilir değişim sağlayacak tedbirlere öncelik verin.
- Ulusal uygulama stratejisinin yönünü belirleyin ve aşağıdakileri tespit ederek hedefleri mevcut kaynaklarla eşleştirin:
 - Girdiler: Mevcut kaynakların (insan, mali, zaman) tahsisi;
 - Etkinlikler (görevler, sorumluluklar, takvim ve kilometre taşları);
 - Çıktılar: somut ürünler (örneğin, yeni mevzuat, çalışmalar, kapasite geliştirme seminerleri, eğitsel materyaller, ders kitaplarının gözden geçirilmesi vb.);
 - Sonuçlar: Elde edilen kazanımlar.

Çıktı

İlk ve orta okul sisteminde İHE için hedefleri ve öncelikleri belirleyen bir ulusal uygulama stratejisi.

Aşama 3: Uygulama ve izleme (Eylem Planı, paragraf 26, aşama 3)

Eylemler

- Yönlendirici fikir şu olmalıdır: oraya varmak.
- Ulusal uygulama stratejisini yaygınlaştırın.
- Ulusal uygulama stratejisi kapsamında planlanan etkinliklerin uygulamasını başlatın.
- Sabit kilometre taşları kullanarak uygulamayı izleyin.

Çıktı

Ulusal uygulama stratejisinin önceliklerine bağlı olarak, çıktılar, örneğin mevzuat, ulusal

uygulama stratejisinin eşgüdüm mekanizmaları, yeni ya da gözden geçirilmiş ders kitapları ya da öğrenme materyalleri, eğitim kursları, katılımcı öğretme ve/veya öğrenme yöntemleri ya da okulda bulunan herkesi korumak için geliştirilmiş ayrımcılık karşıtı politikalar olabilir.

Aşama 4: Değerlendirme (Eylem Planı, paragraf 26, aşama 4)

Eylemler

- “Varmak istediğimiz noktaya vardık mı ve ne kadar başarı elde ettik?” sorusunu ele alın.
- Değerlendirmeyi, bir hesap verebilirlik yöntemi ve bir sonraki olası etkinlikler aşaması için bir öğrenme ve iyileştirme yolu olarak benimseyin.
- Uygulamayı gözden geçirmek için öz değerlendirme ile birlikte bağımsız dış değerlendirmeyi kullanın.
- Belirlenmiş hedeflerin hayata geçip geçmediğini kontrol edin ve uygulama sürecini inceleyin.
- Sonuçlara ulaştığınızı paylaşın, yaygınlaştırın ve kutlayın.

Çıktılar

- İlk ve ortaokul sisteminde insan hakları eğitimi için ulusal uygulama stratejisinin sonuçları hakkında ulusal rapor.
- Uygulama süreci boyunca öğrenilen derslere dayanarak gelecekteki eylemler için tavsiyeler.

Dört aşamanın her birinde olabildiğince fazla sayıda aktör katılmalıdır; bunlar arasında

eğitim bakanlıklarının (ya da eşdeğer kurumların) ilgili tüm birim ve kuruluşlarının yanı sıra ulusal insan hakları örgütleri ve sivil toplum kuruluşları (STKlar), öğretmen eğitim kurumları ve ilgili üniversite fakülteleri, öğretmen/öğrenci/aile birlikleri, eğitim araştırma enstitüleri, ilgili yasama organları ve benzerleri yer almaktadır.

Eylem Planı, insan hakları eğitiminin ilk ve orta öğretim sisteminin aşağıda yer alan beş bileşeniyle bütünleştirilmesini iyileştirme konusunda Hükümetleri teşvik etmektedir:

- Politikalar
- Politikaların uygulanması
- Öğrenme ortamı
- Öğretme ve öğrenme süreçleri ile araçları
- Okul personelinin eğitimi ve mesleki gelişimi

Eylem Planı'nda da belirtildiği üzere, okul sistemlerinde İHE durumu ülkeden ülkeye değişmektedir. Bazı ülkelerde, İHE'ye çok sınırlı olarak odaklanılmaktadır. Bazılarında, yerel düzeyde etkinlik olsa da ulusal bir politika ya da Eylem Planı bulunmaması nedeniyle bunlar dağınık ve eşgüdümsüz kalmaktadır. Diğer ülkelerde ise İHE ulusaldan yerel düzeye kadar çok iyi desteklenmektedir.

Rehberin amacı ve yapısı

Durum ya da bağlama bakılmaksızın, **İHE'nin geliştirilmesi ya da iyileştirilmesi yukarıda vurgulandığı üzere her ülkenin eğitim gündeminde yer almalıdır.** Bu doğrultuda, Hükümetlerin metodolojik açıdan sağlam bir öz değerlendirme ile ilk ve orta okul sistemlerine İHE'yi bütünleştirme konusunda elde ettikleri ilerlemeleri ölçebilmeleri önemlidir.

Bu rehber, İHE'nin okul sistemi ile ne derecede bütünleştirildiğini tespit etmek ve İHE'nin politika ve uygulamalarla tam olarak bütünleşmesini sağlamak için başka hangi eylem ve değişikliklerin yapılması gerektiğini belirlemek üzere bir **öz değerlendirme planlama ve yürütme** konusunda ulusal eğitim otoritelerine pratik kılavuzluk sağlaması amacıyla tasarlanmıştır. Bu da her ülkenin ulusal eğitim politikaları ve eğer varsa ulusal

İHE stratejisinde belirlenen başlangıç hedeflerine göre ilerlemenin ölçülmesi ile başlamalıdır.

İlgili ulusal otoriteler, merkezi sistemlerde eğitim bakanlıkları ya da federal bir sistem veya alt bölgeler söz konusu ise konseyler olabilir. Bu rehberde “eğitim otoriteleri” ile eğitim politikaları ve ilgili diğer konulardan sorumlu makamlar kastedilmektedir.

Çoğu ülkede İHE ve insan haklarına dayalı yaklaşım, içerik ve metodolojilerinde genellikle insan hakları ilkelerini içeren barış eğitimi, yurttaşlık ve değerler eğitimi, çokkültürlü eğitim, küresel eğitim ya da sürdürülebilir kalkınma için eğitim gibi ilgili eğitim girişimlerinde desteklenmektedir. Öz değerlendirmede bu konu dikkate alınmalı ve böylece bulguların İHE ile ilgili tüm girişimleri doğru biçimde yansıtması sağlanmalıdır.

Rehber, her ülkedeki uygulama durumuna bağlı olarak görülen **iki değerlendirme düzeyine** göre iki bölümden oluşmaktadır.:

Bölüm I - “İnsan hakları eğitiminin ilk durum analizi”. Eğitim sistemlerinde ilk defa İHE uygulayan ülkeler için bu Rehber, ihtiyaçları önceliklendirmek ve ulusal bir İHE stratejisinin geliştirilmesine bilgi desteği vermek için İHE'nin mevcut durumunun kısa özetini ya da anahatlarını sunarak başlangıçtaki İHE durum analizinin yapılmasına yardım etmektedir. Bölüm I, Dünya Programı Eylem Plan'ında önerilen sürecin 1. aşamasının kolaylaştırılmasını yani mevcut durumun ilk analizinin yapılmasını amaçlamaktadır.

Bölüm II - “İnsan hakları eğitimi stratejisinin uygulanmasında öz değerlendirme”. Halihazırda ulusal bir İHE stratejisi geliştirmiş ve bunu uygulamakta olan ülkeler için, bu Rehber, Hükümetlerin bugüne kadar neler elde etmiş olduklarını ve gelecekte nasıl devam etmeye niyetlendiklerini belirlemelerine yardımcı olmak için uygulama üzerine daha derinlemesine bir öz değerlendirme yapılmasını önermektedir. Aşağıdaki kısımları içermektedir:

(a) Öz değerlendirme nasıl planlanmalı

(b) İlk ve orta eğitim sistemlerinin aşağıda yer alan beş unsurunun her biri için anahtar meseleler ve sorular nasıl ele alınmalı:

1. Politikalar
2. Politikaların uygulanması
3. Öğrenme ortamı
4. Öğretme ve öğrenme süreçleri ile araçları
5. Okul personelinin eğitimi ve mesleki gelişimi

Bölüm II, Dünya Programı Eylem Planı tarafından önerilen sürecin 3. ve 4. aşamalarında ele alınan izleme ve değerlendirmenin kolaylaştırılmasını amaçlamaktadır.

Bölüm III'te çevrimiçi/online BM belgelerini, İHE ve insan hakları temelli eğitimle ilgili kaynakları ve özellikle de İHE'nin değerlendirilmesi için yararlı diğer çevrimiçi kaynakları içermektedir.

Bu Rehber, Hükûmetlere yalnızca **durum analizi ve öz-değerlendirme** konusunda pratik destek, bir başka deyişle yetkililerin İHE'nin ilk ve orta öğretim sistemleriyle mevcut durumda ne kadar bütünleştiğini değerlendirmelerine yardımcı olacak araçlar sunmaktadır. Bu Rehber'de ulusal İHE stratejilerin geliştirilmesi, uygulanması ve gözden geçirilmesi ele alınmamaktadır, bu konuda destek Dünya Programı Eylem Planı'nda yer almaktadır ve Rehber'deki Bölüm III'te okuyucular daha kapsamlı materyallere yönlendirilmektedir.

Son olarak, ulusal İHE stratejilerinin ulusal bağlama göre farklı sonuçlar, kilometre taşları ve ilerleme tedbirleri ile ülkeden ülkeye değişiklik göstereceğinin belirtilmesi önem taşımaktadır. Bu Rehber, bir öz değerlendirmede kapsanması gereken mesele ve sorular hakkında genel bir yönlendirmede bulunmaktadır; yetkililerin materyali kendi bağlamlarına göre uyarlaması gerekecektir.

I. İNSAN HAKLARI EĞİTİMİNİN İLK DURUM ANALİZİ

Dünya Programı'nın birinci aşaması için hazırlanan Eylem Planı, Üye Devletleri ilgili bakanlıkları ya da yetkili diğer organları üzerinden, ilk ve orta okul sistemleri ile İHE'nin bütünleştirilmesine yönelik ilk adım olarak, bu alandaki mevcut durumun temel bir ilk analizinin yapılması konusunda teşvik temektedir. Bu Bölüm'de kısaca durum analizinin nasıl yapılacağı açıklanmaktadır.

A. Durum analizi nedir?

Durum analizi halihazırda nelerin yapılmakta olduğunu, eksiklerin nerede bulunduğunu ve İHE'ye yatırım yapmak için ihtiyaçların neler olduğuna dair hızlı bir genel bakış sunacaktır. Bu çalışma, İHE alanında ulusal politika taahhütlerinin ve ulusal İHE stratejisinin geliştirilmesi için gereken bilginin sağlanması amacıyla en acil ihtiyaçların belirlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

1. Nelerden oluşur?

Hızlı bir genel bakış sunması amaçlandığından, ilk durum analizi genellikle mevcut veri kaynakları ile eğitim sektöründeki görece mütevazı denebilecek sayılarda karar verici, bilgi kaynağı ve uzmanlara dayanmaktadır. Bu, performans ve sonuçların gözden geçirilmesinde daha analitik ve daha derinlemesine bir çalışma olan mevcut İHE stratejisinin uygulanmasının öz değerlendirmesi ile tezat oluşturmaktadır (Bkz. Bölüm II).

İHE'nin ilk durum analizi için soru listesi aşağıdaki Kutu 1'de yer almaktadır. Liste, Dünya Programı Eylem Planı'nda belirtildiği biçimiyle ilk ve orta eğitim sistemlerinin beş bileşeni etrafında düzenlenmiştir:

- Politikalar
- Politikaların uygulanması
- Öğrenme ortamı
- Öğretme ve öğrenme süreçleri ile araçları

- Okul personelinin eğitimi ve mesleki gelişimi⁵

2. Kimler dahil olmalı?

Normalde, ilgili eğitim otoritesinin bünyesindeki bir bölüm ya da birim ilk durum analizinin yapılması dahil ulusal bir İHE stratejisinin geliştirilmesi, uygulaması ve izlemesinin eşgüdümünü üstlenecektir. İlgili eğitim otoritesi liderliğinde veri toplama ve analizinin eşgüdümü, rapor hazırlama ve yayma/geribildirim sağlama için küçük bir çalışma grubu kurulabilir.

Bu çalışma grubu, az sayıda üst düzey karar vericiler, önemli akademisyenler, sivil toplum liderleri ve/veya eğitim uzmanlarından oluşabilir.

3. Çıktı nedir?

Çalışma grubu yukarıdaki alt bölüm 1’de sıralanan beş bileşen uyarınca, okul sisteminde İHE bağlamı, halihazırda yapılanların anlatımı, ülkedeki iyi uygulamalara genel bakış ve eksik ya da ihtiyaçların analizini de içerecek biçimde ilk ve orta okul sistemlerinde İHE’nin durumu hakkında ulusal bir çalışmanın hazırlanmasından sorumlu olacaktır.⁶

4. Yayma ve doğrulama nasıl olmalıdır?

İlgili eğitim otoritesi, sonrasında politikaların ve ulusal bir İHE stratejisinin geliştirilmesi için bilgi sağlayacak olan ulusal çalışmanın (konferanslar, yayınlar, danışmanlar ve diğer araçlar yoluyla) geniş katkılar içermesi ve tavsiyelerin sahiplenilmesi amacıyla yayma ve geribildirim sürecinden sorumlu olacaktır.

B. Durum analizi nasıl yapılmalı?

Kutu 1’de, Eylem Planı’nda anahatları belirtilen İHE bileşeni ile düzenlenen ve durum

⁵ Bu beş bileşenle ilgili daha ayrıntılı bilgi için, bkz. Eylem Planı eki.

⁶ Ulusal çalışmayla ilgili daha ayrıntılı bilgi için, bkz. bu Rehber’in giriş kısmı.

analizinin ele alması gereken sorulara dair öneriler yer almaktadır.

Kutu 1: Durum analizi

İnsan hakları eğitiminde durum analizi için anahtar sorular: Neredeyiz?

Politikalar

İHE, eğitime erişim, eğitimin niteliği ve sonuçlarını iyileştirmeyi amaçlayan eğitim politikaları, ulusal eğitim kanunları/düzenlemeleri, eğitim sektörü planları ve stratejileri ile bütünleştirilmiş midir?

İHE, insan hakları planları, her türlü ayrımcılığa karşı ulusal eylem planları, çocuk haklarını ele alan ulusal eylem planları, toplumsal cinsiyet entegrasyonu için ulusal eylem planları ya da ilgili diğer eylem planlarında ele alınıyor mu?

Ulusal ve bölgesel eğitim politikası hedefleri, açık bir biçimde insan hakları, eğitim hakkı, insan hakları temelli yaklaşım ve İHE'yi destekliyor mu?

Ulusal ve bölgesel politikalar, okul yönetişimi, okul yönetimi, okul disiplin ve işleyiş kuralları, içermeci politikalar ve diğer düzenlemeler, yönetmelikler ve okul kültürü ve öğrenme ortamını etkileyen uygulamalarda insan haklarına dayalı bir yaklaşımı ele alıyor mu?

İHE, ulusal müfredat ve ulusal eğitim standartlarında yer alıyor mu?

Durumu nedir (ör., zorunlu ya da seçmeli, konuya dayalı ya da müfredatlar arası)?

İnsan hakları ve İHE'nin eğitim politikalarıyla bütünleşmesi konusunda başka hangi zorluklar ve fırsatlar bulunuyor?

Politikaların uygulanması

Eğitim politikalarının uygulanmasının sağlanması için ne gibi ulusal mekanizmalar var?

İHE için hangi kamu kurumları sorumlu? Birbirleri ile nasıl iletişime geçiyor ve eşgüdüm

sağlıyorlar?

İHE için tahsis edilen kaynaklar (insan, mali, zaman kaynakları) nelerdir?

Ulusal düzeyde İHE girişimlerini ve bilgiyi toplamak ve yaymak için bir kaynak merkezi olarak işlev görebilecek bir kurum bulunuyor mu?

Ulusal yetkililer genel olarak eğitim için, özel olarak da İHE için (insan haklarına dayalı bir kalite güvence sistemi okulların öz değerlendirmesi, okul teftişi vb. dahil) kurmuş mu?

İHE politikalarının uygulanmasına dair mevcut diğer zorluklar ve fırsatlar nelerdir?

Öğrenme ortamı

İlgili eğitim otoritesi tarafından çıkarılan düzenleme ve yönetmelikler insan hakları ilkelerinin okul politikası, okul yönetimi, okul yönetişimi, müfredat dışı programlar ve okulun topluma açılması konularına dahil edilmesini de içerecek biçimde, gerek fiziksel gerekse psiko-sosyal boyutları dikkate alarak, insan haklarına dayalı bir öğrenim ortamını destekliyor mu?

Okullarda, eğitimde insan haklarına dayalı bir yaklaşımı yansıtan hangi uygulamalar yapılıyor? İnsan hakları ilkeleri (ör. Eşitlik ve ayrımcılık yasağı, adalet, şeffaflık ve hesap verebilirlik, katılım ve içermecilik) ilk ve orta okulların topluma açılma çabaları, müfredat dışı programlar, yönetim uygulamaları, yönetişim yapıları, kuralları ve politikalarında yansıtılıyor mu?

Çıkarılan derslerin ve iyi uygulamaların öğrenilmesi için okullardaki insan haklarına dayalı öğrenme ortamları konusunda kayda değer girişimler hakkında değerlendirmeler, özel çalışmalar ya da araştırmalar var mı? Burada bahsedilen girişimler, STKlar, bireysel olarak akademisyenler ve/veya topluluk liderleri ile birlikte yürütülen tekil etkinlikler ya da daha geniş programların pilot projeleri olabilir.

Okul, yerel yönetim, sivil toplum ve daha geniş topluluklar arasında insan hakları ve İHE

hakkında farkındalığı artırabilecek bir etkileşim söz konusu mu?

Okul ortamında insan haklarının yerleşik hale gelmesinin önündeki diğer güçlükler ve fırsatlar nelerdir?

Kişisel gelişimi destekleyen herhangi bir değerlendirme usulü var mı?

Öğretme ve öğrenme süreçleri ve araçları

İlk ve orta okullarda hangi müfredat konularında İHE yer alıyor? İHE'nin dahil edilmesi için disiplinler arası bir yaklaşım var mı yoksa ayrı bir konu olarak mı ele alınıyor? İHE için hangi sınıflarda kaçar saat ayrılıyor? Başlıca öğrenme içeriği ve hedefleri nelerdir?

İlk ve orta eğitimdeki hangi ders kitapları, rehberler, öğretme ve öğrenme materyalleri İHE'ye yer veriyor? Okullar İHE konusunda eğitim otoritesinin verdiklerinin ötesinde başka materyaller kullanıyor mu? Kullanıyorlarsa, bunları kim geliştiriyor?

İnsan hakları ilkeleri ile uyumlu olmaları için ders kitaplarının yazımı ve gözden geçirilmesi ile ilgili kılavuzlar var mı?

İHE etkinlikleri ile ilgili öğrenme metodolojileri nelerdir? Bunlar, çocuk dostu, öğrenme odaklı, içermeci ve kültürel açıdan hassas mı? Katılımı destekliyorlar mı?

Sınıfta İHE derslerini kim öğretiyor ve bu kişiler bu derslere nasıl hazırlanıyor?

İHE için olanlar dahil müfredatı geliştirme, onaylama ve değiştirme yetkisine hangi kurum(lar) sahip?

Ülkede İHE için müfredat tasarımı ve öğretme metodolojisi için ne türden bir uzmanlık var? Nerede bulunuyor?

İHE öğrenme ve öğretme süreçleri hakkında değerlendirme ya da araştırma yapılıyor mu? Yapılıyorsa, bundan çıkarılabilecek dersler nelerdir?

İHE'nin öğretme ve öğrenme süreç ve araçlarıyla bütünleştirilmesinin önündeki diğer

güçlükler ve fırsatlar nelerdir?

Okul personelinin eğitimi ve mesleki gelişimi

Okul personeli için İHE hakkında kapsamlı bir eğitim politikası var mı?

İHE öğretmen ve okul müdürleri için hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerde yer alıyor mu? Katılım gönüllü mü yoksa zorunlu mu? Kaç saatte işleniyor?

Okul personeli için hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimleri kim veriyor ve bu kişilerin İHE konusundaki yeterlilikleri neler?

İHE ile ilgili öğrenme materyalleri, iyi uygulamalar, araştırmalar ve diğer materyaller eğitim otoritesi tarafından toplanıyor mu? Bunlar okul personelinin erişimine açık mı?

Öğretmen, okul müdürü ve okul müfettişlerinin işe alınmasında İHE dikkate alınıyor mu?

İHE'nin okul personelinin eğitimi ve mesleki gelişimi ile bütünleştirilmesinin önündeki diğer güçlükler ve fırsatlar nelerdir?

C. Buradan nereye doğru gidilmeli?

Ulusal durum analizine dayanarak, eğitim politikalarını geliştirenlerin harekete geçmek için öncelikleri belirlemeleri ve durum analizindeki ihtiyaçlar, mevcut kaynaklar ile fırsatlar ve güçlükler dikkate alınarak nelerin gerçekçi olarak başarılabileceğine karar vermeleri gerekecektir. Bu açıdan, Dünya Programı Eylem Planı, elde edilebilir kilometre taşlarına ve ölçülebilir sonuçlara net biçimde odaklanmış, takvime göre planlanmış ve yeterli kaynak ayrılmış bir ulusal İHE stratejisi geliştirmeleri için tüm Üye Devletlerdeki eğitim politikalarını geliştirenlere çağrıda bulunmaktadır.

II. İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ STRATEJİSİNİN UYGULANMASINDA ÖZ DEĞERLENDİRME

Bu bölümde halihazırda bir ulusal İHE stratejisi geliştirmiş ve bunu uygulamakta olan ülkeler için öz değerlendirme süreci ele alınmaktadır. Öz değerlendirmenin amacı ilerlemenin ölçülmesi ve eğitim politikalarını geliştirenlerin İHE konusunda gelecek hedeflerini ve önceliklerini kararlaştırmalarına yardımcı olmaktır. İstenen, nelerin elde edildiğini ve nelerin tamamlanması gerektiğini belirlemek için (her ülkenin eğitim politikaları ve ulusal İHE stratejisinde belirtildiği üzere) ilk hedeflere göre ilerlemeyi ölçmeye başlamaktır. Bu doğrultuda, bu öz değerlendirme doğası itibarıyla yukarıda yer alan Bölüm 1’de sunulan durum analizinden daha geniş kapsamlı olacaktır çünkü bu defa **elde edilenler, başarısız olanlar ve bunların nedenleri** de olacaktır.

Bu bölüm, gelecekte sürekli yapılacak olan İHE izleme ve değerlendirmesinin temelini atarken mevcut izleme süreçlerini de dikkate alan bir öz değerlendirme sürecinin nasıl planlanacağı, yapılandırılacağı ve odaklanacağına dair pratik öneriler sunmaktadır. Bölüm, iki kısma ayrılmaktadır:

(a) İnsan hakları eğitiminde öz değerlendirmenin planlanması: ayrıntılı bir çalışma planı

Bu kısımda öz değerlendirmenin nasıl planlanacağına dair pratik öneriler verilmektedir. Hesap verebilirlik, karar verme yapıları, roller, sorumluluklar, veri kaynakları, veri toplama metodolojileri ve veri analizini içeren çalışma planlama unsurları ele alınmaktadır.

(b) İnsan hakları eğitimi öz değerlendirmesi için konular ve sorular

Bu kısımda öz değerlendirmenin nasıl odaklanması gerektiğine dair yönlendirmede bulunmaktadır. Temel meselelere dair bir tartışma ve beş ana eğitim bileşeni için anahtar değerlendirme soruları yer almaktadır:

- Politikalar, özellikle de eğitim politikaları;
- Politikaların uygulanması;

- Öğrenme ortamı;
- Öğretme ve öğrenme süreçleri ile araçları;
- Okul personelinin eğitimi ve mesleki gelişimi.

A. İnsan hakları eğitiminde öz değerlendirmenin planlanması: ayrıntılı bir çalışma planı

Aşağıdakiler yoluyla ayrıntılı bir çalışma planı geliştirerek sürece başlamak yararlı olacaktır:

- Öz değerlendirmenin **amacı ve kapsamının** tanımlanması
- Öz değerlendirme yoluyla ele alınacak **başlıca konular/sorular**
- **Veri kaynakları** (belgeler, örgütler, bireyler)
- **Veri toplama yöntemleri**
- **Veri analizi**
- **Değerlendirme, sonuçlar ve tavsiyeler** için önerilen bir raporlama/yayma/izleme stratejisi
- Öz değerlendirmeye katılanların **görevleri, sorumlulukları ve hesap verebilirlikleri**

Bu unsurların neleri içerebileceği aşağıda kısaca açıklanmaktadır.

1. Öz değerlendirmenin amacı ve kapsamı

Çalışma planı, hesap verebilirlik, öğrenme veya her ikisi için birden öz değerlendirmenin **amacını** net bir biçimde ortaya koymalıdır. **Hesap verebilirlik** açısından, öz değerlendirme Devletlerin uluslararası insan hakları taahhütlerini yerine getirmelerinin yanı sıra ulusal politika hedefleri, planları ve reformlar ile ilgili kazanımları ortaya koymalarına yardımcı olacaktır. **Öğrenme** açısından, öz değerlendirme Hükümetlerin İHE çabalarının amaca uygunluğunu ve etkililiğini değerlendirmesine, neyin işe yarayıp neyin işe yaramadığını ve neyin iyileştirilebileceğini göstermesine yardımcı olabilir.

Kapsam açısından ise, çalışma planının öz değerlendirmenin **zaman dilimi** ile birlikte değerlendirilecek ulusal strateji bileşenlerini belirlemesi gerekmektedir. Öz

değerlendirmenin amacına, kaynakların ve verilerin erişilebilirliğine, karar vericilerin ihtiyaç duyacakları bilgi türüne, gözetilmesi gereken bitirme tarihlerine ve diğer etkenlere bağlı olarak, Hükümetler belirli bir tarihte ulusal İHE stratejisinin unsurlarının tamamını ya da sadece bazı önemli unsurlarını değerlendirmeye almaya karar verebilir.

2. Anahtar konular / sorular

Çalışma planı aynı zamanda amaç ve kapsamı uyarınca öz değerlendirme ile ele alınan anahtar mesele ve soruları tanımlamalıdır. Sorular normal olarak Hükümetin öz değerlendirme ile öğrenmek istedikleri yani ulusal stratejilerini uygulamada kaydettikleri **ilerleme ve performans** ile ilgilidir. Rehber, aşağıda yer alan Kısım B'de, (yukarıda verilen) beş eğitim bileşenine göre düzenlenen ve öz değerlendirmede ele alınacak mesele ve sorular önermektedir.

3. Veri kaynakları

Anahtar konular ve soruların yanıtlanması için, her soruda veri kaynaklarının neler olacağını belirlemek gerekmektedir. Veri kaynakları genellikle belirli bir ortam ya da olgunun (örneğin, derslikte yeni bir öğretim tekniğinin uygulanması, bir paydaşlar toplantısı ya da bir eğitim kursu) **doğrudan gözlemlenmesinin** yanı sıra **belge ve bireyleri** içerir.

Her soru için, şunları belirlemek önemlidir:

- Halihazırda hangi veri kaynaklarının bulunduğu;
- Mevcut verinin niteliğinin ne olduğu;
- Yeterli ve uygun bir yanıt için hangi yeni veri kaynaklarına ihtiyaç duyulabileceği.

Yeni veri kaynaklarının bulunması; anket yapılan ya da danışılan birey kategorilerinin genişletilmesi, daha önce gözden geçirilmeyen belgelerin gözden geçirilmesi ya da İHE'nin daha önce çalışılmamış yeni boyutlarının incelenmesi ya da değerlendirilmesi anlamına gelebilir.

“Yeni” veri kaynaklarının belirlenmesinde, karar verme süreçlerinden geleneksel olarak dışlanan gruplar ve/veya azınlık gruplarından veri toplanmasına ya da onlara ses vermeye özel önem verilmektedir. Bu gruplara dair özel olarak ayrıştırılmış eğitim istatistiklerine de bakılmalıdır.

İdeal olarak, öz değerlendirme süreçlerinde teşvik edilen yeni veri toplama biçimleri gelecekte yapılacak izleme ve değerlendirme çalışmaları için başlangıç noktası oluşturabilir. Aşağıdaki tabloda, beş eğitim bileşeninin her biri için olası veri kaynakları sıralanmaktadır.

İnsan hakları eğitiminin öz değerlendirmesi için veri kaynakları	
Eğitim politikası ve politikaların uygulanması	
Belgeler ve istatistikler	Bireyler ve kurumlar
Eğitim politikaları, eğitim kanunları, ilgili mevzuat ve düzenleme çerçeveleri	Eğitim yöneticileri
Eğitim sektörü planları ve uygulama stratejileri	Eğitim politikalarını geliştirenler
Ulusal müfredat, eğitim standartları ve temel yeterlikler	Eğitim uzmanları ve akademisyenler
Eğitim bütçeleri	Ulusal, bölgesel, yerel yasama organları, insan hakları ve eğitim konusunda çalışan ilgili meclis komisyonları dahil.
İlgili hizmet birimleri, akademisyenler ve STKlar tarafından politikaların uygulanması hakkında hazırlanan izleme raporları ve araştırmalar	İHE'den sorumlu ulusal, bölgesel, yerel eğitim kurumları
Öğrenme ortamı	
Belgeler ve istatistikler	Bireyler ve kurumlar

<p>Okulda insan hakları için uygulama koşulları, yönetmelikler ve talimatlar</p> <p>İnsan haklarını ve insan haklarına dayalı eğitimi destekleyen okul politikaları, hak ve ödevlerle ilgili şartlar, kurallar ve disiplin usulleri örnekleri</p> <p>Okul teftiş raporları</p> <p>Özel çalışmalar, değerlendirme raporları, pilot projeler üzerine çalışmalar, İHE ve insan haklarına dayalı eğitim vb. konusunda yenilikçi yaklaşımlar</p>	<p>Öğrenci dernekleri</p> <p>Veli dernekleri</p> <p>Öğretmenler, öğretmen dernekleri ve sendikaları</p> <p>Akreditasyon kurumları</p> <p>Okul yöneticileri</p> <p>Okul kurulları</p> <p>Okul müfettişleri</p> <p>Bölgesel ya da yerel eğitim birimleri</p> <p>Akademisyenler/ eğitim uzmanları</p> <p>Toplumsal örgütlenmeler (gençlik, insan hakları, çok kültürlülük vb. alanlarda çalışan)</p>
<p>Öğretme ve öğrenme süreçleri ve araçları</p>	
<p>Belgeler ve istatistikler</p> <p>İHE ile ilgili belirli konularda öğretme ve öğrenme materyalleri, ders kitapları ve rehberler</p> <p>Eğitim hizmetinin sunulması hakkında cinsiyete göre ayrıştırılmış eğitim istatistikleri ve performans raporlaması (öğretmen ve okul müdürlerinin nitelikleri, eğitimi, işe alınması,</p>	<p>Bireyler ve kurumlar</p> <p>Pedagoji, öğretme ve öğrenme materyalleri ve ders kitaplarının geliştirilmesine katılan kuruluşlar</p> <p>Müfredat geliştirme ve onaylamaya katılan kuruluşlar</p> <p>Bölgesel ve yerel istatistik birimleri</p>

<p>değerlendirilmesi.)</p> <p>Eğitim sonuçları hakkında cinsiyete göre ayrıştırılmış eğitim istatistikleri ve performans raporlaması</p> <p>İHE ve insan haklarına dayalı eğitim hakkında özel çalışmalar, anketler, sınıf uygulaması değerlendirmeleri</p> <p>İlk/orta okullarda İHE ile ilgili eğitim sonuçları</p>	<p>Ulusal insan hakları kurumları</p> <p>Sivil toplumdan gelen insan hakları örgütleri, eğitimciler ve eğitim merkezleri</p> <p>Dini kurumlar</p> <p>Üniversiteler ve araştırma enstitüleri</p>
<p>Okul personelinin mesleki gelişimi</p>	
<p>Belgeler ve istatistikler</p> <p>Öğretmen ve okul müdürlerinin eğitilmesine dair politika</p> <p>Öğretmen ve okul müdürlerinin eğitim müfredatı ve içeriği (hizmet öncesi ve hizmet içi)</p> <p>Öğretmen ve okul müdürü eğitimlerinin değerlendirmeleri</p> <p>Eğitim alan, tekrar eğitimine giren öğretmen ve okul müdürlerinin sayısı ve eğitim sıklığına dair cinsiyete göre ayrıştırılmış istatistikler</p>	<p>Bireyler ve kurumlar</p> <p>Üniversitelerdeki öğretmen/ okul müdürü eğitim enstitüleri ve eğitim fakülteleri</p> <p>Ulusal ve bölgesel istatistik birimleri</p> <p>Öğretmenler</p> <p>Okul müdürleri</p>

4. Veri toplama yöntemleri

Veri toplama yöntemleri, öz değerlendirmenin amacına ve kapsamına, ele alması gereken anahtar sorulara, mevcut belgelere, ankete katılanların örnekleme, beklenen analizin derinlik ve genişliğine, mevcut kaynaklara ve bu çalışmayı yapmak için gereken zamana bağlı olarak büyük farklılıklar göstermektedir.

İHE öz değerlendirmesinde, veri kaynaklarının ve veri yöntemlerinin seçimini yönlendirecek önemli hususlardan biri, insan haklarının **katılım** ilkesidir. İHE öz değerlendirme sürecinin toplumdaki azınlık ve/veya marjinalleştirilmiş gruplarla çocukların da (gelişmekte olan kapasitelerine uygun olarak) yer aldığı paydaşların kendilerini etkileyen kararlara katılım haklarını hayata geçirmeleri için fırsat yaratması konusunda çaba sarf edilmelidir.

İdeal olarak, **hem nitel hem de nicel** veri toplanmalıdır. Eğitim istatistikleri ile anketler yoluyla toplanan verileri de içeren **nicel veriler** bir olgunun **tarif edilmesine** (ör. İHE konusunda eğitilen öğretmenlerin cinsiyetlerine ve bölgelerine göre sayısı), bir grubun diğeri ile **kıyaslanmasına** (ör. Okullara ya da bölgelere göre İHE'ye ayrılan saat sayısı), ve/veya değişkenlerin birbiri ile **ilişkilendirilmesine** (ör. Okul başına İHE eğitimi almış öğretmenlerle İHE için ayrılan saatler arasındaki ilişki) yardımcı olabilir.

Başlıca kaynak kişilerle görüşmeler, odak gruplar ve topluluklarla istişareler yoluyla araştırmaya katılanlardan toplanan **nitel veriler** farklı açılardan (ör. Belirli bir yaklaşımın neden bir bölgede başarılı iken diğesinde olmadığına dair paydaş algılamaları) belirli bir olgu ya da neden-sonuç arasındaki ilişki hakkındaki anlayışı derinleştirerek nicel verileri tamamlayabilir ve bunlara katkıda bulunabilir. Her iki türde veri toplamak tam bir resmin çıkması açısından gerekli ve tamamlayıcıdır.

Kullanılabilecek bazı veri toplama yöntemleri aşağıda kısaca tarif edilmektedir.⁷

⁷ Uygulamalı araştırma ve değerlendirme alanı çok geniş olduğundan bu yayında kapsamlı olarak ele alınamamaktadır. Değerlendirme metodolojisinin tasarlanmasında danışılabilir çeşitli kaynak ve web siteleri son kısımda sıralanmaktadır.

Nitel ve nicel yöntemler
Belgelerin gözden geçirilmesi
<p>İçerik analizi normalde doküman incelemesini yönlendirir. Önemli belgelerin içerikleri⁸ değerlendirmeye konu olan anahtar konu ve sorular ışığında gözden geçirilir. Başlıca temalar ve bulgular ortaya çıktıkça, içerik analizi bunları kapsayacak biçimde değişir.</p>
Uygulamalı istatistik
<p>Yukarıda görüldüğü üzere, istatistikler olgunun tarifi ve kıyaslanmasının yanı sıra değişkenlerin birbiri ile ilişkilendirilmesi için de yararlıdır. Hangi istatistiklerin toplandığı (kimlerden ve hangi örneklem büyüklüğü ile) ve nasıl analiz edildikleri tamamen öz değerlendirmenin yanıtlaması gereken önemli soruların ne olduğuna bağlıdır. Eğitim bakanlıkları, ulusal istatistik kurumları, yerel eğitim birimleri ve okulların elinde halihazırda bazı istatistiksel verilerin bulunması gerekmektedir. Diğer istatistiksel verilerin yazılı ya da sözlü anketler ile üretilmesi gerekecektir. Mevcut istatistiksel verilerin niteliği ve geçerliliği, İHE öz değerlendirmesi için yeni istatistiksel veri toplama yöntem ve usullerinin değiştirilmesi, güçlendirilmesi ya da oluşturulmasında dikkate alınabilir. İdeal olan, her yeni istatistiksel veri toplama çalışmasının gelecekte İHE'nin sürekli izlenmesi için geliştirilecek bir sisteme dahil edilmesi olacaktır.</p>
Soru formları
<p>Çoğu ülke, görece az kaynak kullanarak kısa sürede değerlendirme ile ilgili konuların ve çok sayıda paydaşın kapsanmasında görece maliyet-etkin bir yöntem olarak yazılı soru formlarını tercih etmektedir. Farklı kategorilerdeki katılımcıların (ör. Politika belirleyenler, öğretmenler, veliler ya da öğrenciler) kendilerine özgü rollerini ve bakış açılarını ayırt edebilmek için farklı konulara dair farklı soru formlarının geliştirilmesi gerekebilir. Yazılı anketlerde hem nitel hem de nicel sorular olabilir. Yazılı anketlerin yanıtlanma oranları düşük olabileceğinden (bireylerin unutması, erteleme, yanıtların</p>

⁸ Belgelerin gözden geçirilmesi ve istatistiksel veri kaynaklarına örnekler için, bkz. yukarıda Kısım 3'te yer alan tablo.

kaybolması vb.) yeterli yanıtlanma oranını sağlayacak bir yönetim sürecine ihtiyaç vardır. Örneklerden kaynaklanan sınırlılıklar ve düşük yanıtlanma oranları dikkate alınarak, veri geçerliliğini ve güvenilirliğini sağlamak için anketlerin diğer nicel veri kaynakları (ör. Ulusal istatistikler, halihazırda mevcut diğer nicel araştırmalar) ve nitel veri toplama yöntemleri (ör. Odak gruplar, topluluklarla istişare toplantıları, kaynak kişilerle görüşmeler) ile desteklenmesi gerekir.

Kaynak kişilerle görüşmeler

Eğitim sistemi, sivil toplum, özel sektör ya da hükümetin diğer kısımlarındaki kaynak kişilerin ya da katılımcıların bakış açıları, nelerin iyi işlediği, nelerin daha az işlediği, durumun iyileştirilmesi için nelerin neden yapılması gerektiğine dair uzman değerlendirmesi içereceğinden çok aydınlatıcı olabilir. Kaynak kişilerle görüşmeler daha az maliyet etkin ve daha az temsili olmalarına rağmen anketler ya da odak grup çalışmalarından daha derinlemesine analiz sunabilir. Kaynak kişilerle görüşmeler anketler, odak grup çalışmaları ve istişare gibi diğer yollarla toplanan verilerin eksiklerini gidebilir ve bunları ayrıntılandırabilir, ancak anket benzeri daha kapsamlı, sistemli ve nicel veri toplama çalışmalarının yerine geçmemelidir.

Nitel araştırma ve değerlendirme

İHE'nin belli bir boyutuna ya da olgusuna derinlemesine bakmak için özel çalışmalar, değerlendirmeler ya da araştırmalar yaptırılabilir. Bu, pilot uygulama ya da özel eğitim programlarının başka yerlerde tekrar edilmesi ya da yaygınlaştırılması için değerlendirilmesi ve belirli bir bölge, etnik ya da azınlık grubunun desteklenmesi için neye ihtiyaç duyulduğunun ya da belirli bir insan hakları sorununun eğitim sistemi ile nasıl ele alınacağına belirlenmeye çalışması sırasında özellikle etkili bir stratejidir. Yine, bu tür nitel araştırmalar yukarıda tartışılan daha kapsamlı nicel değerlendirme tekniklerini tamamlayabilir.

5. Veri analizi

Öz değerlendirmeden elde edilen sonuçlar karar verirken nasıl kullanılabilir? İdeal olan, veri analizinin bu verileri alarak aşağıdakileri yerine getirmesidir:

- Öz değerlendirme için başta belirlenen tüm anahtar mesele ve soruların ele alınması;
- İHE için ülke bağlamının değerlendirilmesi, ulusal İHE stratejisinin uygulanmasını kolaylaştıran ve kısıtlayan etkenlerin belirlenmesi;
- Başarıların vurgulanması, ilerlemenin önemli boyutlarda olduğu uygulamaların ve bunların nedenlerinin belirlenmesi;
- Güçlüklerin tespit edilmesi, ilerlemenin sınırlı olduğu uygulamaların ve bunların nedenlerinin belirlenmesi;
- Ülkenin bağlamıyla birlikte başarı ve güçlüklerin analizine göre iyileştirilmesi gereken alanların ve doldurulması gereken boşlukların belirlenmesi;
- İyileşmelerin ve eksiklerin belirli paydaşlar için somut tavsiyelere dönüştürülmesi;
- Uygulanabilir ve uygun olduklarından emin olmak için tavsiyelerin paydaşlarla sağlamanın yapılması ve teyit edilmesi.

6. Raporlama ve izleme

Öz değerlendirme sürecinin çıktısı sonuçların yayınlanmasıdır, bunun da yurt çapında bir yaygınlaştırma ve bir izleme stratejisini öngörmesi gerekir. Raporun nasıl üretildiği ve yaygınlaştırıldığı öz değerlendirmenin nihai amacı kadar mevcut kaynaklara da bağlı olacaktır. Planlama aşamasında ileriye görüp hayal ederek öz değerlendirmenin sonuç ve tavsiyelerinin kimler tarafından nasıl paylaşılacağı ve kullanılacağını düşünmek çok önemlidir. Öz değerlendirmenin nihai amacı (yani sonuç ve tavsiyelerinin olumlu bir değişime neden olmak için nasıl kullanılacağı) raporlama formatını, içeriği, üslubu ve yaygınlaştırma stratejisini belirleyecektir. Raporun üslubu ve içeriği eğitim ya da insan hakları uzmanlarına hitap edecek biçimde akademik olabilir; siyasetçiler ve memurların karar vermesini ve somut adım atmasını sağlayacak biçimde politika türünde ya da

programlama özelliğinde olabilir; ya da halkın geneline karşı hesap verebilirlik için bilgilendirme amaçlı ve okuyucu dostu olabilir. Sonunda, farklı uzunluk ve karmaşıklıkta, farklı kitlelere ya da amaçlara uygun çeşitli raporlar ve ürünlere ihtiyaç duyulabilir. Öz değerlendirme, mevcut durumu değerlendirmekle kalmamakta aynı zamanda gelecekteki politika ya da uygulamalara bilgi sunmayı da amaçlamaktadır. Raporun başlıca ulusal karar vericiler, bütçe belirleyiciler vb. ile birlikte ilgili uluslararası örgütlerle de paylaşılması önerilmektedir. Format ve yaygınlaştırma açısından, rapor elektronik formatta ya da basılı olarak hazırlanabilir; kısa ya da ayrıntılı olabilir. Son olarak, raporun farklı dillere çevrilip çevrilmeyeceği ve bunun yaygınlaştırma maliyetlerini ve zamanlamayı nasıl etkileyeceğinin dikkate alınması önemlidir.

7. Görevler, sorumluluklar ve hesap verebilirlikle ilgili konular

Yukarıda belirtildiği üzere, normalde eğitim otoritesi bünyesindeki bir bölüm ya da birim genel eşgüdümü, denetimi, öz değerlendirme sürecinin desteklenmesini ve günlük yönetimini ve kararlaştırılan tüm işlerin yapılmasını yürütür.

Süreci desteklemeleri için araştırma merkezleri ve üniversitelerin dahil edilmesi için fırsatlar aranmalıdır.⁹

Buna ek olarak, öz değerlendirmeyi stratejik olarak yönlendirmesi ve rehberlik etmesi için üst düzey bir yürütme kurulu kurulabilir. İdeal olarak bu kurulun makul büyüklükte olması (en fazla 8-10 üye) ve üst düzey hesap verebilirlik ve etkin karar verebilirliğin sağlanmasıyla birlikte tüm birimler, yetki düzeyleri ve eğitim paydaşlarının koordinasyonu için eğitimden sorumlu kurumdan üst düzey yetkililer, başlıca paydaş gruplarının temsilcileri ve eğitim uzmanlarını içermesi gerekmektedir.

Eğitim otoritesi bünyesindeki bölüm ya da birimin daha ayrıntılı sorumlulukları şunlar

⁹ Yüksek öğretim kurumlarının insan hakları eğitimine olan katkıları için, bkz. İnsan Hakları Eğitimi Dünya Programı'nın ikinci aşama Eylem Planı (2010–2014). İnternet adresi: <http://www2.ohchr.org/english/issues/education/training/secondphase.htm>.

olabilir:

- Ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde öz değerlendirme tasarımı, planlaması ve uygulamasını yönetmek ve raporunu hazırlamak için memur(ların) ve/veya danışman(lar)ın görevlendirilmesi;
- İlgili tüm belgelerin tespiti ve toplanması ile bilgi açıklarının değerlendirilmesi;
- Veri toplama metodolojisinin tasarlanması ve örneklem seçiminin gerçekleştirilmesi;
- İş planları, ara ve taslak raporlar, nihai rapor ve farklı kitleler için yaygınlaştırma amaçlı materyaller dahil olmak üzere öz değerlendirme ile ilgili tüm ürünlerin hazırlanması;
- Farklı düzeylerde paydaşlarla birlikte veri toplamanın planlanması, koordinasyonu ve yönetimi;
- Yürütme kurulu ve anahtar paydaş gruplar ile birlikte veri analizi ve doğrulama süreçlerinin kolaylaştırılması ve liderliğinin yürütülmesi;
- Yürütme kuruluna düzenli olarak rapor verilmesi;
- Raporun yayınlanması ve yaygınlaştırılması (gerekliyse tercüme edilmesi).

Yürütme kurulunun daha ayrıntılı sorumlulukları şunlar olabilir:

- Öz değerlendirme süreci için genel yönün ve takvimin belirlenmesi;
- Öz değerlendirmeyle ilgili başlıca belge ve kaynak tahsisinin onaylanması;
- Öz değerlendirme planlanması ve yönetimi için görev ve sorumlulukların verilmesi;
- Eğitim sistemi çapında ilerlemenin, kilometre taşlarının ve aktörler arası eşgüdümün gözetimi;
- Gerektiğinde, üst düzeyde karar verilmesi ve sorunların giderilmesi;
- Öz değerlendirme raporunun nihai hesap verebilirliği.

B. İnsan hakları eğitimi öz değerlendirmesinde meseleler ve sorular

Bu kısım, beş eğitim bileşeninin her biri için önemli konuların ve değerlendirme sorularının tartışılması dahil öz değerlendirmenin konuya nasıl odaklanacağı üzerine yönlendirmede bulunmaktadır:

1. Eğitim politikaları
2. Politikaların uygulanması
3. Öğrenme ortamı
4. Öğretme ve öğrenme süreçleri ile araçları
5. Okul personelinin eğitimi ve mesleki gelişimi

1. Eğitim politikaları

(a) Değerlendirme için anahtar konular

İnsan hakları eğitimi hem kendi başına **eğitsel bir amaç** hem de eğitim vermede bir **yaklaşımdır**:

- İHE'nin eğitim içeriğine dahil edilmesiyle, öğrenciler toplumdaki hak ve sorumluluklarını öğrenirler;
- İnsan hakları ilkelerinin ve temel özgürlüklerin verilen eğitime entegre edilmesiyle, yani okulların yönetimi, dersliklerin düzenlenişi ve okulda bireylere muameleyle insan haklarına saygının bütünleşmesi ile, eğitimin niteliği iyileşir.

İdeal olan, eğitim politikası taahhütlerinin İHE'yi hem eğitsel bir amaç hem de yaklaşım olarak gördüğüne dair açık ifadeler içermesidir, başka bir deyişle **eğitim içeriği ve sunumu ve insan hakları ilkelerinin bütünleştirilmesi** ile beklenen değişiklik arzusunu ortaya koymasındır. Böylece ülkenin eğitim politikası çerçevesi, eğitim mevzuatı, eğitim sektörü planları, ulusal müfredatı, eğitim standartları, nitelik ölçütleri ve ilgili programları dahil ulusal ve yerel düzeylerdeki tüm önemli politika ve düzenleme belgelerinde tutarlı biçimde İHE konusunda politika taahhütlerine gönderme yapılacaktır.

İHE konusunda politika taahhütlerinin geliştirilmesi insan haklarının katılım, içerme ve hesap verebilirlik ilkelerini destekleyecek ve yerine getirecektir. İdeal olan, politika geliştirme sürecinin geniş tabanlı danışma süreçlerini ve başta azınlıklar ya da toplumda marjinalleştirilmiş gruplar olmak üzere başlıca paydaşların kendilerini etkileyen kararlar konusunda seslerini duyurmaları için fırsatları içermesidir. Çocuklar (kız ve erkek çocukları), eğitimin önemli oyuncularını olarak, kesinlikle anlamlı biçimde ve gelişmekte olan kapasitelerine uygun olarak katılım gösterebilmelidir.

(b) Değerlendirme için anahtar sorular

Kutu 2, hem eğitsel bir amaç hem de eğitim içeriği ve sunumuna bir yaklaşım olarak insan haklarının eğitim politikalarıyla ne derece bütünleştirilebildiğini belirlemek üzere anahtar konuları ve bunlara karşılık gelen soruları vermektedir.

Kutu 2: Eğitim politikasının değerlendirilmesi	
Anahtar konu ve sorular	
Ele alınacak konu	1. EĞİTİM POLİTİKALARININ GELİŞTİRİLMESİ SÜRECİ İNSAN HAKLARI İLKELERİ İLE UYUMLUDUR
Ele alınacak anahtar sorular	
<ul style="list-style-type: none">• Eğitim politikaları belirlenmeden mevcut durumu, eksiklikleri, ve öncelik ihtiyaçlarını tespit etmek üzere bir başlangıç durum analizi yapıldı mı?• Topluluk içinde ve okulda öğrencilere, velilere, öğretmenlere ve eğitim yöneticilerine (kadın ve erkek) ilk ve orta okullarda İHE içeriği ve sunumu hakkındaki görüşlerini ifade etmeleri için önemli fırsatlar sunuldu mu?• Politikaların İHE'ye uygunluğunu analiz etmek için sivil toplum liderleri, akademisyenler, müfredat tasarımı ve pedagoji uzmanları ile ulusal istişareler yapıldı mı?• İstişareler sırasında belirtilen görüşler İHE'de eğitim taahhütlerinin	

geliştirilmesinde dikkate alındı mı? Karşıt görüşler nasıl ele alındı? Azınlık görüşlerine nasıl bir ağırlık verildi?	
Ele alınacak konu	2. İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ İLE İLGİLİ EĞİTİM POLİTİKARININ KAPSAMLI VE TUTARLIDIR
Ele alınacak anahtar sorular	
<ul style="list-style-type: none"> • Eğitim politikası hedefleri uluslararası insan hakları standartlarını ve taahhütlerini (ör. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi, Çocuk Hakları Komitesi, Herkes için Eğitim hedefleri ve Binyıl Kalkınma Hedefleri, İnsan Hakları Eğitimi Dünya Programı) savunuyor mu? • Eğitim politikaları insan haklarını hem eğitsel bir amaç hem de eğitim sunumunda bir yaklaşım olarak ele alıyor mu? • İlgili tüm eğitim politikası belgeleri, mevzuatı, düzenlemeleri, kararnameleri ile sektör plan ve programları ilk ve orta okul sisteminde İHE ile tutarlı mı? • Ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerdeki politikalarda İHE'ye verilen destek tutarlı mı? • İHE konusunda eğitim politikası taahhütleri, en acil eksikliklerin, güçlüklerin ve ihtiyaçların ele alınmasını sağlamak üzere düzenli olarak gözden geçiriliyor mu? 	
Ele alınacak konu	3. EĞİTİM POLİTİKALARI EĞİTİM İÇERİĞİNDE İNSAN HAKLARI İLE İLGİLİ ARZULANAN DEĞİŞİKLİĞİ AÇIKÇA ORTAYA KOYMAKTADIR
Ele alınacak anahtar sorular	
<ul style="list-style-type: none"> • Eğitim politikaları, insan haklarının eğitim içeriğiyle bütünleşmesi üzerinde arzu edilen etkiyi açık biçimde ortaya koyuyor mu? • İHE, ulusal müfredat ve ulusal eğitim standartları ile bütünleştirildi mi? Durumu nedir (ör. Zorunlu ya da seçmeli, ders konusu olarak ya da müfredat çapında, hangi düzeyden itibaren başladığı, İHE için ayrılan haftalık saat sayısı)? 	

<ul style="list-style-type: none"> Eğitim politikaları, İHE ile ilgili öğrenme standartları ve öğrenme sonuçlarında beklenen değişiklikleri açık biçimde ortaya koyuyor mu? 	
Ele alınacak konu	4. EĞTİM POLİTİKALARI EĞTİMİN SUNULMASINDA İNSAN HAKLARI İLE İLGİLİ ARZULANAN DEĞİŞİKLİĞİ AÇIKÇA ORTAYA KOYMAKTADIR
Ele alınacak anahtar sorular	
<ul style="list-style-type: none"> Eğitim politikaları, insan hakları ilkelerinin eğitimin sunumu ve niteliğindeki iyileşmelerle bütünleşmesi üzerinde arzu edilen etkileri açık biçimde ortaya koyuyor mu? Ulusal ve bölgesel politikalar okul yönetişimi, okul yönetimi, okul disiplini ve işleyiş kuralları, içermeci politikalar ve okul kültürüyle öğrenme ortamını etkileyen diğer düzenlemeler, talimatlar ve uygulamalarda insan haklarına dayalı bir yaklaşımın kullanılmasını öngörüyor mu? 	

2. Politikaların uygulanması

(a) Değerlendirme için anahtar konular

İHE konusunda açık, tutarlı ve kapsamlı eğitim politikası taahhütleri ortaya konulduktan sonra bunların uygulamaya geçirilmesi hayati önem taşımaktadır. Eğitim sektörünün farklı düzeylerinde bir dizi geçici, dağınık ve bazen birbiri ile örtüşen ya da tutarsızlık gösteren girişimin bulunması yerine, **ulusal bir İHE stratejisinin** oluşturulması ortak bir vizyon değişikliği ve bir yol haritası sağlayacaktır. Bu, sonuçlar hakkında hesap verebilirliğin, daha kapsamlı eşgüdümün ve girişimler arasındaki sinerjinin artırılmasının iyileştirilmesine olduğu kadar gerekli kaynakların zamanında hazır edilmesi ve harekete geçirilmesine de katkıda bulunur.

Öz değerlendirme için politikaların uygulanması başlığı altında incelenmesi gerekenler şunlardır:

- Ulusal İHE stratejisinin İHE ile ilgili olarak belirtilen eğitim politikası taahhütlerine erişmek için tam ve etkin bir plan sunup sunmadığı;
- Ulusal İHE stratejisinin uygulanması konusunda yeterli bir kurumsal kapasite ve siyasi irade bulunup bulunmadığı;
- İHE stratejisi alanındaki performansın ölçülüp gelecekteki karar verme süreçlerine katkıda bulunulabilmesini sağlayacak hükümlerin bulunup bulunmadığı.

(b) Değerlendirme için anahtar sorular

Kutu 3, İHE öz değerlendirmesinin politikaların uygulanmasına dair ele alacağı konuları ve bunlara karşılık gelen anahtar soruları özetlemektedir.

Kutu 3: Politikaların uygulanmasının değerlendirilmesi	
Anahtar konu ve sorular	
Ele alınacak konu	1. İNSAN HAKLARI EĞİTİMİNİN EĞİTİM POLİTİKASI TAAHHÜTLERİ İLE ULUSAL İNSAN HAKLARI EĞİTİM STRATEJİSİ DÜZENLEMELERİ BİRBİRİNE YAKINDIR
Ele alınacak anahtar sorular	
<ul style="list-style-type: none"> • Ulusal İHE stratejisi İHE alanındaki eğitim politikası taahhütlerinin uygulanmasını destekliyor mu? • Ulusal İHE stratejisinde belirtilen etkinlikler, arzu edilen etkileri ve ayrılan kaynaklar İHE alanındaki eğitim politikası taahhütlerini elde etmek için yeterli mi? 	
Ele alınacak konu	2. ULUSAL İNSAN HAKLARI EĞİTİM STRATEJİSİNİN GERÇEKÇİ VE UYGULANABİLİRDİR
Ele alınacak anahtar sorular	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ulusal İHE stratejisi aşağıdakileri içeriyor mu: 	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ İHE alanındaki eğitim politikası taahhütlerinin yerine getirilmesini destekleyen açık sonuçlara dair ifadeler; ▪ Her bir sonucun elde edilmesine katkıda bulunacak ayrıntılı etkinlikler; ▪ Paydaşlar için ayrı ayrı belirlenmiş görev ve sorumlulukların yapılacak tüm işler için belirli tarihlere bağlanması; ▪ Paydaşlar arasında koordinasyon ve iletişim için yapı ve mekanizmaların tanımlanması; ▪ Gerçekçi ve ölçülebilir performans göstergeleri ve kilometre taşları; ▪ İlerlemeyi izleyecek sistemler; ▪ Stratejinin uygulanması için ihtiyaç duyulan (insan, mali, teknolojik) kaynaklar ve bütçe. <p>➤ Ulusal İHE stratejisinde belirgin uygulama boşlukları var mı? Neler gözardı edilmiş olabilir? Neler elde edilemeyebilir ve neden?</p>
--

Ele alınacak konu	3. ULUSAL İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ STRATEJİSİNİN UYGULANMASI İÇİN YETERLİ KURUMSAL YETKİ VE KAPASİTESİ BULUNMAKTADIR
--------------------------	--

Ele alınacak anahtar sorular
<ul style="list-style-type: none"> • Ulusal İHE stratejisinin etkili biçimde uygulanmasının hesap verebilirliği açık biçimde tanımlanmış ve üst düzey yetkililerce kabul edilmiş mi? • Stratejinin uygulanmasında farklı düzeylerde ve farklı aktörler arasında görev ve sorumluluklar açık biçimde tanımlanmış mı? • Görevlendirilen birimler/bölmeler/bireylerin ulusal İHE stratejisini etkin biçimde uygulamak için gerekli yetkisi, bilgisi, kaynakları ve zamanı bulunuyor mu? • Stratejinin etkili bir şekilde uygulanması için üst düzey karar vericilerde yeterli siyasi irade var mı?

Ele alınacak	4. ULUSAL İNSAN HAKLARI STRATEJİSİNİN
---------------------	--

konu	PERFORMANSI ÖLÇÜLEBİLİRDİR VE İZLEME BİLGİSİ KARAR VERME SÜREÇLERİNE KATKIDA BULUNMAKTADIR
Ele alınacak anahtar sorular	
<ul style="list-style-type: none">• İHE stratejisi sonuçlarına ve kilometre taşlarına ulaşılmasını ölçmek üzere kurulmuş sistemler var mı?• Ulusal İHE stratejisi üzerine izleme verisi var mı? Strateji hakkında nasıl raporlama yapılıyor? Paydaşlar izleme bilgisinin erişilebilir ve yararlı olduğunu düşünüyor mu?• Eğitim alanındaki karar vericiler İHE ile ilgili karar verme süreçlerine katkıda bulunması için izleme bilgilerini kullanıyor mu?	

3. Öğrenme ortamı

(a) Ele alınacak anahtar konular

İlk ve orta eğitimde İHE'nin başlaması okulun insan haklarının öğrenilmesi ve uygulanması konusunda bir model olması anlamına gelir. Okulların, eşitlik ve ayrımcılık yasağı, katılım ve içerme, adalet, şeffaflık ve hesap verebilirliğe dair insan haklarını ne dereceye kadar etkin biçimde desteklediği insan hakları değerlerini yansıtan ve savunan bir öğrenme ortamı yaratılması açısından çok önemlidir.

Okullar, örgütsel kültür ve değerleri, politika ve eğitim planları, liderlik tarzları ve yönetim uygulamaları, yönetim yapıları ve karar verme süreçleri ile birlikte müfredat dışı etkinlikler ve toplumun daha geniş kesimleri ile ilişkiler yoluyla bu ilkeleri destekleyebilir. Bu unsurların tamamı, insan haklarının anlaşıldığı, uygulandığı ve saygı gördüğü bir ortamın yani insan hakları için bir öğrenme ortamının yaratılmasına katkıda bulunur.

Aşağıdaki tablo, insan hakları dostu bir öğrenme ortamının başlıca özelliklerini

sıralamaktadır.

İnsan hakları için okul öğrenme ortamının özellikleri

- **Okul değerleri ve kültürü**, ayrımcılık yasağı ve eşitlik, saygı, barış, adalet, hesap verebilirlik, katılım ve içermeciliği destekler.
- **Okul politikaları ve işleyiş kuralları**, öğrenciler ve çalışanlar arasında, eşitlik, saygı ve çatışmaların barışçıl çözümünün desteklenmesi için sorumluluğun paylaşılmasını ve ayrımcılık, şiddet, cinsel istismar ve dayaktan arındırılmış bir okulu destekler.
- **Yönetişim yapıları ve süreçleri**, içermecilik ve (veliler, öğrenciler ve okul çalışanları dahil) tüm paydaşların katılımı ile beraber demokratik ve şeffaf karar vermeyi vurgular.
- **Okul liderliği ve yönetim uygulamaları**, insan hakları değer ve ilkelerini yansıtan ve birlikte kararlaştırılıp benimsenen kural ve düzenlemelere saygı gösterilmesini vurgular.
- **Öğretme yaklaşımları** öğrenci merkezlidir ve okul müfredatında İHE yer almaktadır.
- **Değerlendirme yaklaşımları** adil ve şeffaftır; eşit bilgi ve beceriye eşit not verilir.
- İnsan haklarını teşvik eden müfredat dışı etkinliklere ve toplumun geniş kesimlerine ulaşma çabalarına **tüm öğrencilerin katılımı** teşvik edilir.
- **Okul öz değerlendirmesi**, insan hakları için sürekli gelişen bir öğrenme ortamını sağlayacak şekilde hep devam etmelidir.

Eğitim otoritesi; insan haklarının yaygınlaştırılmasına izin veren bir öğrenme ortamı yaratmak amacıyla eşitlik, ayrımcılık yasağı, katılım, çeşitliliğe saygı ve içermecilik ilkelerini savunan bir eğitim için mevzuat ve düzenleme çerçevesi geliştirerek ilk ve orta okulları destekleyebilir. Hükümetler, insan hakları ve temel özgürlüklere saygıyı vurgulayan okullar için teşvik sistemleri, eğitimde nitelik standartları, okul performans

kriterleri ve okul teftiş süreçleri geliştirebilir. Öğretmen ve okul yöneticilerinin işe alınması, performans değerlendirmesi ve terfi işlemleri İHE bilgi ve becerileri dikkate alınarak yapılabilir. Öğretmenler için hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerin de bu bağlamda dikkate alınması gerekir. Okul ortamında insan haklarının teşvik edilmesi üzerine dersler ve iyi uygulamalar belgelenebilir ve paydaşlara dağıtılabilir; insan hakları eğitimcileri arasında ağ kurma çalışmaları geliştirilebilir. Tüm bu tedbirler okullarda insan haklarının teşvik edilmesi ve hayata geçirilmesi için uygun bir öğrenme ortamını destekler.

Öz değerlendirme için öğrenme ortamı başlığı altında incelenecekler şunlardır:

- Eğitim otoritesinin ilk ve orta okullarda insan hakları için öğrenme ortamlarının yaratılmasını desteklemek için gereken tedbirleri uygulayıp uygulamadığı;
- İlk ve orta okulların insan hakları için öğrenme ortamları oluşturmak amacıyla bu tedbirlere etkili biçimde karşılık verip vermedikleri.

Okullardaki öğrenme ortamlarının değerlendirilmesi başlangıçta güç olacaktır. İdeal olan, okul teftişlerinin İHE'yi okul performansı kriteri olarak dahil edecek biçimde gözden geçirilmesidir; bu arada okullar, insan hakları için öğrenme ortamlarının öğrencilerin, velilerin, topluluk liderlerinin ve okul yöneticilerinin katkılarını içerecek ve katılımcı bir şekilde değerlendirilmesi konusunda teşvik edilmelidir. Başlangıçta, eğitim otoritesinin yalnızca bir kaç yenilikçi okuldaki vaka çalışmaları üzerinden başarıları raporlaması mümkün olabilir.

Zaman içinde insan hakları için öğrenme ortamının eğitimde ulusal performans standardı olarak ilk ve orta okul sistemlerine entegre edilmesi beklenmektedir.

(b) Değerlendirme için anahtar sorular

Kutu 4, okulun insan hakları için bir öğrenme ortamı olarak teşvik edilmesi için gereken tedbirlerin olup olmadığı ve uygulanıp uygulanmadığını belirleyecek anahtar konular ve bunlara karşılık gelen soruları sıralamaktadır.

Kutu 4: Öğrenme ortamının değerlendirilmesi

Anahtar konu ve sorular

Ele alınacak konu	1. EĞİTİM OTORİTESİ İLK VE ORTA OKULLARDA İNSAN HAKLARINA UYGUN BİR ÖĞRENME ORTAMININ BENİMSENMESİNİ DESTEKLEMELERİ İÇİN GEREKEN TEDBİRLERİ ALDI
-------------------	---

Ele alınacak anahtar sorular

Eğitim otoritesi tarafından hazırlanan yönetmelik ve genelgeler aşağıdakileri sağlıyor mu?

- İnsan hakları ile okul çalışanları ve öğrencilerin sorumluluklarını anahatlarıyla veren bir okul şartının geliştirilmesi;
- Eşitlik, ayrımcılık yasağı, adalet, saygı, çatışmaların barışçıl çözümü, katılım, içermecilik ve hesap verebilirliği destekleyen ve savunan okul politikalarının, işleyiş kurallarının ve disiplin usullerinin geliştirilmesi;
- Eşitlik, hesap verebilirlik ve katılımcılığın yanı sıra adil ve şeffaf karar vermeyi destekleyen okul yönetim yapıları ve süreçleri;
- İnsan hakları için öğrenme ortamının değerlendirilmesini içeren okul teftiş süreci ve okul performans kriterleri;
- Öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin işe alınması, değerlendirilmesi, eğitilmesi ve terfilerinde İHE ve insan hakları ilkelerini dikkate alan politikalar;
- İnsan hakları için öğrenme ortamının desteklenmesine ilişkin yenilikçi okullara teşvikler ve ödüller;
- İnsan hakları ilkelerinin yaygınlaştırılması için okullardaki müfredat dışı ve halka açık etkinlikler;
- İnsan hakları için öğrenme ortamının oluşturulması ve güçlendirilmesi için okullara bütçe ve kaynak tahsisi;
- Okul çalışanlarının insan hakları için öğrenme ortamını desteklemeleri için

güçlenmesini sağlayacak mesleki gelişim, öğrenme ve ağ kurma fırsatları.	
Ele alınacak konu	2. İLK VE ORTA OKULLAR İNSAN HAKLARI İÇİN ÖĞRENME ORTAMLARIDIR
Ele alınacak anahtar sorular	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Okulların insan haklarının ayrımcılık yasağı ve eşitlik, saygı, adalet, katılım, içerme ve hesap verebilirlik ilkelerini aşağıdakiler yoluyla desteklediklerine dair hangi kanıtlar bulunuyor? <ul style="list-style-type: none"> ▪ Okul politikaları, işleyiş kuralları, disiplin usulleri; ▪ Okul yönetim yapıları ve karar verme süreçleri; ▪ Okul liderliği ve yönetimi; ▪ Eğitim içeriği; ▪ Öğretme uygulamaları ve sınıf yönetimi; ▪ Müfredat dışı etkinlikler; ▪ Halka açık etkinlikler ve hizmetler ➤ Öğrenciler, veliler, öğretmenler, akademik olmayan çalışanlar ve okul yöneticileri insan hakları ilkelerine giderek artan biçimde saygı gösteriyor mu? ➤ Okul topluluğunun farklı üyeleri okuldaki karar verme süreçlerinde seslerini duyurabildiklerini ve etkilerinin olduğunu hissediyor mu? 	

4. Öğretme ve öğrenme süreçleri ve araçları

(a) Değerlendirme için anahtar konular

İlk ve orta okullarda İHE'nin başlatılması ya da iyileştirilmesi öğrenme hedeflerine ve içeriğine, öğretme ve değerlendirme uygulamalarıyla metodolojilerine; öğretme ve öğrenme materyallerine, rehberlerine ve kaynaklarına İHE'yi dahil edilerek ve geniş kitlelerin bu materyal ve iyi uygulamalara erişimini sağlamak için yeni bilgi teknolojileri kullanarak öğretme ve öğrenmeye dair bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesini gerektirmektedir.

Eğitim içeriği ve materyalleri

İHE hedeflerinin ve sonuçlarının tanımlanması

Eğitim içeriğinde İHE'nin geliştirilmesi için ilk adım İHE yoluyla elde edilecek temel insan hakları bilgileri, becerileri, tutum ve davranışlarının öğrencilerin yaşlarına ve gelişmekte olan kapasitelerine göre tanımlanması olacaktır. İHE ulusal müfredatla tamamen btnleştirilmeli ve ilk okulda olabildiğince erken başlamalıdır. İHE, bir yandan öğrencilerin gündelik yaşamları ve ilgi alanları ile ilişkilendirilirken, bir yandan da bilişsel (bilgi ve beceriler) ve toplumsal/duygusal (değerler, tutumlar ve davranış) ğrenme sonuçlarına eşit derecede önem vermelidir.

Öğretme/ğrenme materyallerinin gözden geçirilmesi

Eğitim içeriğinin başka bir boyutu ise, bir yandan ülkeye özgü toplumsal, kültürel ve tarihsel bağlama uyarlanırken bir yandan da başlıca insan hakları ilkeleri ve öğrenme hedeflerine uyacak biçimde geliştirilmesi ya da gözden geçirilmesi gereken öğretme ve öğrenme materyalleri, ders kitapları ve rehberlerdir. Bunlar, İHE'de teşvik edilen daha deneysel ve ğrenci-merkezli yaklaşımlara uygun görsel-işitsel, teknolojik ve sanatsal destek materyallerini kapsamaktadır.

Genellikle okullarda ya da STKlar ve insan hakları grupları tarafından verilen non-formal eğitimlerle geliştirilmiş iyi İHE ğretim ve öğrenme materyalleri bulunmaktadır. Eğitim otoritesi, bu materyallerin ülke çapında derlenmesini, paylaşılmasını, çevrilmesini ve uyarlanmasını destekleyebilir ve kütüphaneler, kaynak merkezleri, veri tabanları ve internet üzerinden bunları öğretmenlere ve öğrencilere ulaştırabilir. Öğretmenlerin bu ğretim materyallerinin derslikte etkin kullanımı konusunda eğitim alması da aynı derecede önemlidir.

Müfredat geliştirenler için kapasite oluşturma

Öğretim ve öğrenme materyalleri, rehberleri ve ders kitaplarını geliştiren kurumlar, insan hakları ilkeleri ve insan hakları öğrenme hedeflerini tutarlı biçimde tüm yayınlara uygulama konusunda desteğe ihtiyaç duyacaktır. Bu insan hakları uzmanlarını işe alarak

ya da yayınlanmadan önce tüm materyallerin gözden geçirilmesi için ulusal bir uzman ekibi kurarak kapasitelerinin geliştirilmesi ile sağlanabilir.

Yeni bilgi teknolojileri

Bilgi teknolojileri, İHE materyalleri dizisinin genişletilmesi ve İHE konusunda yerel, ulusal ve uluslararası İHE örgütlerinin web sitelerine bağlanabilecek olan öğretmen ve öğrencilere daha fazla doğrudan destek sağlanması konusunda önemli bir potansiyele sahiptir. Okullar İHE konusunda uzaktan eğitim programlarına erişebilir. Öğrenciler ve öğretmenler insan hakları konuları üzerine yerel ya da uluslararası çevrimiçi/online tartışma gruplarına girebilir.

Öğretme süreçleri ve metodolojileri

Eğitim içeriğinden ayrı olarak, eğitimin verilmesinin de İHE ile ilgili olması önemlidir. Öğretme ve değerlendirme yaklaşımı ve metodolojileri insan hakları ilkelerini yansıtmalı ve bunlara saygı göstermelidir. Aşağıdaki tabloda insan hakları temelli öğretim ile ilgili temel ilkeler yer almaktadır.

İnsan hakları temelli öğretim uygulamaları

Öğretme ve değerlendirme uygulamaları, yaklaşımları ve metodolojileri:

- Çocuk dostu, saygılı, güvenilir, güvenli ve demokratiktir
- Tüm öğrencilere eşit öğrenme fırsatı sunar
- Öğrenci merkezlidir ve her öğrencinin katılımını, yaratıcılığını ve öz-saygısını güçlendirir
- Bireylerin becerileri ile öğrenme ihtiyaçları ve tarzlarını dikkate alır
- İnsan haklarının hayata geçtiği deneysel öğrenmeyi destekler
- Öğretmenin kolaylaştırıcı, öğrenme rehberi ve danışman olarak rolünü destekler

- STKlar, okullar, topluluk grupları vb. tarafından başlatılan yaygın ve enformel İHE girişimlerine dair iyi uygulamalara dayanır

Eğitim kalitesinin tanımlanması ve ölçülmesi eğitimcilerle bazı güçlükler çıkarmaktadır. İHE ile ilgili bilişsel öğrenme sonuçları (bilgi ve beceriler) daha nicel değerlendirme yöntemleri ve standart testlerle ölçülürken, öğrenci ve öğretmenler için İHE'nin toplumsal/duygusal öğrenme sonuçları (değişen tutum ve davranışlar, okulda öğrenilen ve uygulanan değerler) daha derinlemesine ve nitel değerlendirmeler gerektirmektedir.

(b) Değerlendirme için anahtar sorular

Kutu 5'te öğretme ve öğrenme süreçleri ve araçlarının etkin olarak İHE ve insan haklarını destekleyip desteklemediğini belirleyecek anahtar konular ve bunlara karşılık gelen sorular sıralanmaktadır.

Kutu 5: Öğretme ve öğrenme süreçleri ve araçlarının değerlendirilmesi	
Anahtar mesele ve sorular	
Ele alınacak konu	1. İNSAN HAKLARI EĞİTİMİNDE ÖĞRENME HEDEFLERİ VE SONUÇLARI, ÖĞRETİM VE ÖĞRENME MATERYALLERİNDE AÇIKÇA TANIMLANMAKTA VE TUTARLI BİR BİÇİMDE YANSITILMAKTADIR
Ele alınacak anahtar sorular	
<ul style="list-style-type: none">• İHE öğrenme hedefleri, edinilmesi gereken temel insan hakları bilgi, beceri ve tutumlarını tanımlıyor mu?• İHE öğrenme hedefleri çocukların yaşına ve gelişmekte olan kapasitelerine uygun mu?• İHE öğrenme hedefleri bilişsel (bilgi ve beceriler) ve toplumsal/duygusal (değerler, tutumlar ve davranış) öğrenme sonuçları arasında denge gözetiyor mu?	

<ul style="list-style-type: none"> • İHE öğrenme hedefleri ilgili öğretim ve öğrenme materyallerinde uygun biçimde yansıtılıyor mu? 	
Ele alınacak konu	2. İLK VE ORTA ÖĞRETİM İÇİN MÜFREDAT VE MATERYAL GELİŞTİRME ÇALIŞMALARINDA YER ALANLAR İNSAN HAKLARI VE İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ KONUSUNDA KAPASİTEYE SAHİPTİR
Ele alınacak anahtar sorular <ul style="list-style-type: none"> • Hangi kurumların müfredatı, özellikle de İHE müfredatını, geliştirme, onaylama ve değiştirme yetkisi bulunuyor? Bunların İHE kapasitesi nedir? • Ders kitaplarının İnsan hakları değerleri ve ilkelerine uygun olacak şekilde yazılması ya da gözden geçirilmesi için rehber ilkeler var mıdır? • Öğretim ve öğrenme materyallerinin ne kadarı insan haklarına saygı gösterilmesi ve insan hakları öğrenme hedeflerine destek verilmesi açısından insan hakları uzmanlarınca gözden geçirildi ve değiştirildi? 	
Ele alınacak konu	3. ÖĞRETME VE ÖĞRENME YÖNTEMLERİ ÖĞRENCİ MERKEZLİDİR VE İNSAN HAKLARI İLKELERİNE SAYGILIDIR

Ele alınacak anahtar sorular

- İHE etkinlikleri ile ilişkilendirilen öğrenme metodolojileri nelerdir? Bunlar çocuk dostu mu? Öğrenci merkezli mi? Katılımı teşvik ediyor mu?
- Öğretmenlerin daha öğrenme merkezli ve insan hakları dostu yöntemlerle sınıfta yenilik yapmalarının önünü açacak teşvik, ödül ve destekler bulunuyor mu? Teşvik ve destekler tutum ve uygulamaları değiştirmek için yeterli mi?
- Öğretmenler farklı öğrenme tarzlarına ve ihtiyaçlarına karşılık vermek için artan çeşitlilikte öğretim yöntemleri, öğrenme materyalleri, sınıf gruplamaları ve değerlendirme teknikleri kullanıyor mu?
- Öğrenci değerlendirme yöntemleri adil, şeffaf ve eşitlikçi olarak mı görülüyor?
- Öğretmen performans değerlendirmesi, derslikte insan hakları ilkelerinin desteklenmesini ele alıyor mu?
- Nitel değerlendirme teknikleri (derslik içi gözlem, öğrenci/öğretmenin öz raporlaması, öğrenci değerlendirmeleri vb.) insan hakları açısından sınıf ortamındaki değişiklikleri değerlendirmede kullanılıyor mu?

Ele alınacak konu

4. EĞİTİMCİLERİN KAYNAK MERKEZLERİ ÜZERİNDEN VE ELEKTRONİK ORTAMDA İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ KAPSAMINDA ÖĞRETME VE ÖĞRENME İLE İLGİLİ DERSLERE VE İYİ ÖRNEKLERE ERİŞİMİ BULUNMAKTADIR

Ele alınacak anahtar sorular

- Öğretmenler ve öğrenciler İHE ile ilgili araçlar, rehberler, materyaller, dersler ve iyi örneklerle kolaylıkla erişebiliyor mu?
- Eğitim otoritesi ülkede İHE ile ilgili olan mevcut tüm öğretim ve öğrenme materyallerini (örgün, yaygın ve enformel) derleyerek ulaşılabilir olmasını sağladı mı?
- Nitel çalışmalar, değerlendirmeler ve İHE için yeni öğretim ve değerlendirme

yöntemleri ile ilgili araştırmalar hakkında bilgiler ve bunlardan öğrenilenler belgeleniyor ve dağıtılıyor mu?

5. Okul personelinin eğitimi ve mesleki gelişimi

(a) Değerlendirme için anahtar konular

Eğer okul insan haklarının öğrenilmesi ve uygulanmasında model olacaksa, öğretmenler bu amaca erişirken itici güç olacaktır. Öğretmenler, gerek İHE bilgi ve becerilerini artırmak gerekse insan hakları ilkelerini sınıf içinde ve dışında etkin biçimde uygulama motivasyonunu, taahhüdünü ve sorumluluğunu güçlendirmek için uygun eğitime ve sürekli hizmet içi mesleki gelişmeye ihtiyaç duymaktadır.

İHE alanındaki bilgi ve beceriler (bilişsel öğrenme sonuçları) açısından, öğretmen eğitimi insan haklarının evrenselliği, bölünmezliği ve birbirine bağlı olmasını desteklemelidir. Bilgi ve beceriler aynı zamanda örgün, yaygın ve enformel eğitim arasındaki bağlantılarla birlikte İHE'nin temelinde yatan eğitim teorisini; öğretmenin kolaylaştırıcı ve rehber olarak vurgulandığı öğretme yaklaşımlarını; öğrenci merkezli, deneysel ve bireysel öğrenme ihtiyaç ve tarzlarına yanıt verebilen metodolojileri ve okulda, toplulukta ve toplumun genelinde insan haklarını koruyan mekanizmaları içermelidir.

Değerler, tutumlar ve davranışlar (toplumsal/duygusal öğrenme sonuçları) açısından, öğretmen eğitimi öğretmenlerin toplumsal becerilerini, liderlik tarzlarını, insan hakları taahhütlerini ve insan hakları ilkelerine örnek olma ve bunları uygulama sorumluluğunu değerlendirmesini desteklemelidir. Eğitim, öğretmenlerin okul ya da toplumda insan hakları ihlallerini tespit etmelerine ve bunlarla mücadele yardımcı olmalı ve okulu insan haklarını öğrenme ve uygulama modeli haline getirmeleri için onları desteklemelidir.

İnsan hakları eğitiminde öğretmenlerin ihtiyaç duydukları destek

- Eğitimde, İHE ve insan hakları ilkelerini desteklediğini açıkça ifade eden bir mevzuat ve politika çerçevesi;

- İHE açısından eğitim politikası, ulusal müfredat, öğrenme hedefleri, öğretme ve öğrenme kaynakları ve öğretmen eğitimi arasındaki uyum
- İHE bilgi ve becerilerinin yanı sıra değerler, tutum ve davranışlar açısından öğretmenlerin sürekli mesleki gelişimi;
- İnsan hakları ilkelerine saygı gösteren öğretmenlerin işe alımı, değerlendirmesi, eğitimi, tazminat alması ve terfi etmesi için politika ve uygulamalar;
- Öğretmenlerin çalışmalarını destekleyen eğitim paydaşları (ör. Veliler, okul müdürleri, okul yöneticileri, okul müfettişleri, yerel ve ulusal eğitim planlamacıları ve politika yapımcılar) arasında insan haklarına dair farkındalık ve saygı;
- İHE ile ilgili iyi örnekler, araçlar ve öğrenme konusunda erişilebilir dmkümantasyon ve rehberlik.

İHE alanında eğitimin öğretmenlerin bilişsel öğrenme sonuçları ile toplumsal/duygusal öğrenme sonuçları üzerine etkisi değerlendirilmelidir. Tıpkı öğrencilerde olduğu üzere, öğretmenlerin de bilişsel öğrenmeleri standart testlerle ölçülebilirken, toplumsal/duygusal öğrenme için sınıf içi gözlem, öz değerlendirme ve raporlama, öğrenci değerlendirmeleri, öğrenci eğitimi, rehber programları vb. yoluyla daha nitel değerlendirme gerekmektedir.

Öğretmenlerin eğitimcilerinin kapasitesi

Öğretmenlerin eğitimi ve mesleki gelişiminin sorumluluğu, öğretmen okulları, üniversitelerin eğitim fakülteleri, insan hakları enstitüleri, UNESCO temsilcilikleri, öğretmen sendikaları ve meslek örgütleri gibi çok sayıda kurum ve kuruluş tarafından paylaşılmaktadır. Öğretmenlerin okullardaki değişimin önde gelen aktörleri olacağı düşünülürse İHE'ye ilişkin kapasitelerinin gözden geçirilmesi ve güçlendirilmesi gerekecektir. Uluslararası ve bölgesel düzeyde hükümetler arası örgütler ve STKlar da öğretmen eğitimi için değerli kaynaklar olarak düşünülmelidir.

Hak sahibi olarak öğretmenler

Öğretmenlerin kendilerinin de hak sahibi olduğu ve üstleri tarafından adil, şeffaf, saygılı ve insanlık onuruna uygun muamele görmeleri gerektiği anlaşılmalıdır. Öğretmenlerin haklarının saygı görmesini ve öğretmenlerin İHE'ye uygun bir derslik ortamını yaratmaları için ihtiyaç duydukları desteği almalarını sağlamak için okul müdürlerinin, okul yöneticilerinin, okul müfettişlerinin, eğitim planlamacılarının ve politika yapıcıların da insan hakları eğitimi ve farkındalığa ihtiyacı vardır. İHE üzerine hizmet öncesi ve hizmet içi eğitime erişim konusunda tüm öğretmenlere eşit fırsatlar tanınmalıdır. Buna ek olarak öğretmenlerin işe alımı, değerlendirilmesi, terfi ve tazminat alma politikaları eşitlik, adalet, şeffaflık ve ayrımcılık yasağına dair insan hakları ilkelerince yönlendirilmelidir. Öğretmenlerin İHE konusunda yenilikçi olmaları için onlara değer verilmeli, saygı gösterilmeli ve destek sunulmalıdır – bu özellikle halihazırda kendilerinden çok şey bekleniyor olması nedeniyle önemlidir - ve bu söylenen ise ancak eğitim sisteminin katkılarına değer vermesi, saygı göstermesi ve desteklemesi ile mümkün olabilir.

(b) Değerlendirme için anahtar sorular

Kutu 6, öğretmenlerin ve diğer eğitim çalışanlarının mesleki gelişiminin İHE'yi etkin olarak destekleyip desteklemediğini belirleyecek anahtar konular ve bunlara karşılık gelen soruları vermektedir.

Kutu 6: Okul personelinin eğitimi ve mesleki gelişiminin değerlendirilmesi	
Anahtar konu ve sorular	
Ele alınacak konu	1. İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ ÖĞRETMEN EĞİTİMİNE (HİZMET ÖNCESİ VE HİZMET İÇİ) ENTEGRE EDİLMEKTEDİR
Ele alınacak anahtar sorular	
<ul style="list-style-type: none">Okul personeline yönelik İHE üzerine kapsamlı bir eğitim politikası var mı?	

- Hizmet öncesi ve hizmet içi öğretmen eğitiminde İHE modülleri yer alıyor mu? Bunlar zorunlu mu gönüllü mü? Toplam eğitim süresinin yüzde kaçını kapsıyor?
- İHE öğretmen eğitimi modülleri ilk ve orta okullardaki İHE politikası, ulusal müfredat, öğrenme hedefleri ve standartlarıyla uyumlu mu?
- Öğretmen eğitimi kurumları, etkili İHE modülleri geliştirme ve uygulama konusunda gerekli bilgi ve becerilere sahip mi?
- İnsan hakları uzmanları öğretmenlere yönelik insan hakları eğitimlerinin geliştirilme, uygulama ve değerlendirme süreçlerine katılıyor mu?

Ele alınacak konu	2. ÖĞRETMEN EĞİTİMİ (HİZMET ÖNCESİ VE HİZMET İÇİ), ÖĞRETMENLERİN BİLGİ VE BECERİLERİ İLE BİRLİKTE DEĞER, TUTUM VE DAVRANIŞLARINI İNSAN HAKLARI İLKELERİ VE İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ BAĞLAMINDA DESTEKLEMEDİR
--------------------------	--

Ele alınacak anahtar sorular

- İHE alanında öğretmen eğitimi hem bilişsel (bilgi ve beceri) hem de toplumsal/duygusal (değerler, tutumlar ve davranışlar) öğrenmeyi ele alıyor mu?
- Öğretmen eğitmenleri insan hakları ilkelerini aktarmak ve bu konuda örnek olmak için yeterince hazırlıklı mı?
- İHE alanında öğretmen eğitiminin etkililiği hem nicel (standart testler) hem de nitel (sınıf içi gözlem, öğretmenin öz değerlendirmesi, öğrenci değerlendirmeleri, rehberlik, öğrenci eğitimi vb.) olarak değerlendiriliyor mu?

Ele alınacak konu	3. EĞİTİM PERSONELİNİN İŞE ALIM, PERFORMANS DEĞERLENDİRMESİ, TERFİ VE TAZMİNAT ALMA POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI İNSAN HAKLARI İLKELERİNİ SAVUNMAKTADIR
--------------------------	--

Ele alınacak anahtar sorular

- Eğitim personelinin işe alımı, değerlendirilmesi, tazminat ve terfi almasını

<p>düzenleyen insan kaynakları yönetimi politikası insan hakları ilkelerine (ör, eşitlik ve ayrımcılık yasağı, adalet, şeffaflık ve hesap verebilirlik) saygı gösteriyor mu?</p> <ul style="list-style-type: none"> Eğitim personelinin işe alımı, değerlendirilmesi, tazminat ve terfi almasını düzenleyen insan kaynakları yönetimi uygulamaları insan hakları ilkelerine saygı gösteriyor mu? 	
<p>Ele alınacak konu</p>	<p>4. OKUL MÜDÜRLERİ, DANIŞMANLAR, OKUL YÖNETİCİLERİ VE OKUL MÜFETTİŞLERİ, İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ İÇİN BİR ÖĞRENME ORTAMINI DESTEKLEYECEK ŞEKİLDE İNSAN HAKLARI ALANINDA EĞİTİLMEKTEDİR</p>
<p>Ele alınacak anahtar sorular</p> <ul style="list-style-type: none"> Okul müdürleri, danışmanlar, okul yöneticileri ve okul müfettişlerinin eğitimi ve mesleki gelişimleri, okulda insan haklarının desteklenmesine dair modülleri kapsıyor mu? Okul müdürleri, danışmanlar, okul yöneticileri ve okul müfettişlerine yönelik eğitim kurumlarında insan hakları eğitiminin etkili biçimde geliştirilmesi ve verilmesini sağlayacak bilgi ve beceri bulunuyor mu? 	
<p>Ele alınacak konu</p>	<p>5. İNSAN HAKLARI EĞİTİMİNDE ÖĞRENİLEN DERSLER, ARAÇLAR VE İYİ ÖRNEKLER EĞİTİM OTORİTESİ TARAFINDAN DERLENMEKTE, BELGELENMEKTE, DEĞERLENDİRİLMEKTE VE ERİŞİLEBİLİR HALE GETİRİLMEKTEDİR</p>
<p>Ele alınacak anahtar sorular</p> <ul style="list-style-type: none"> Eğitim personeli halihazırda yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde İHE ile ilgili yeni materyallere, kaynaklara, iyi örneklere, yeniliklere ve son gelişmelere erişebiliyor mu? Bu materyallerde İHE alanında örgün, yaygın ve enformel girişimler yer alıyor 	

mu?

- Bu materyallere elektronik ortamlar, kaynak merkezleri ve konferanslar gibi çeşitli kanallar aracılığıyla ulaşıyor mu?

III. İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ İÇİN ÇEVİRİMİÇİ/ONLINE DEĞERLENDİRME KAYNAKLARI

A. Birleşmiş Milletler belgeleri ve kaynakları

Bu bölümde genel Birleşmiş Milletler belgeleri ile Dünya Programı, İHE ve insan haklarına dayalı eğitimle doğrudan ilgili kaynakların adresleri yer almaktadır.

UNESCO/OHCHR (2006). Plan of Action – World Programme for Human Rights Education (First Phase). New York ve Cenevre. İnternet adresi:
<http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001478/147853e.pdf>
www.ohchr.org/Documents/Publications/PAActionEducationen.pdf

Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE)/Council of Europe/OHCHR/UNESCO (2009). Human Rights Education in the School Systems of Europe, Central Asia and North America: A Compendium of Good Practice. Varşova. İnternet adresi:
www.ohchr.org/Documents/Publications/CompendiumHRE.pdf

UNESCO (2005). Tool for quality assurance of education for democratic citizenship in schools. Paris. İnternet adresi:
<http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001408/140827e.pdf>

United Nations Children’s Fund (UNICEF) (2009). Child-Friendly Schools Manual. Sales No. E.09.XX.4. İnternet adresi:
www.unicef.org/publications/index_49574.html

OHCHR (1999). The Right to Human Rights Education: a compilation of provisions of international and regional instruments dealing with human rights education. New York ve Cenevre. İnternet adresi:
www.ohchr.org/Documents/Publications/RightHREducationen.pdf

B. Genel eğitim ve değerlendirme kaynakları

Bu bölümde eğitim değerlendirme ve İHE ile ilgili değerlendirme yöntemleri hakkında websiteleri ve kaynaklar yer almaktadır.

Braun, Henry, ve diğerleri (2006). Improving education through assessment, innovation and evaluation. American Academy of Arts and Sciences. Cambridge, MA. İnternet adresi: www.amacad.org/publications/braun.pdf

Human Rights Education Associates. Araştırma ve değerlendirme veritabanı. İnternet adresi:
www.hrea.org/index.php?base_id=103&language_id=1&category_id=4&category_type=3

Human Rights Impact Resource Centre (HRIRC). Kaynak veritabanı. İnternet adresi: www.humanrightsimpact.org/resource-database/toolsets/

The Inter-Agency Network for Education in Emergencies (INEE). Kaynak veritabanı. İnternet adresi: www.ineesite.org/index.php/resourcedb/

Joint Committee on Standards for Educational Evaluation (1994). What the program evaluation standards say about designing evaluations. Functions of Education Evaluation.

Joint United Nations Programme on HIV/AIDS (UNAIDS) (2005). Monitoring the declaration of commitment on HIV/AIDS: Guidelines on construction of core indicators. Cenevre. İnternet adresi:
http://data.unaids.org/publications/irc-pub06/jc1126-constcoreindic-ungass_en.pdf

McNamara, Carter. Basic guide to program evaluation. Free Management Library. İnternet adresi: www.managementhelp.org/evaluatn/fnl_eval.htm

Tibbitts, Felisa (1997). Evaluation in the human rights education field: getting started. Human Rights Education Associates, Netherlands Helsinki

Committee. İnternet adresi: www.hrea.org/pubs/EvaluationGuide/index.html

Tibbitts, Felisa, ve Judith Torney-Purta (1999). Preparing for the future: citizenship education in Latin America. Human Rights Education Associates. İnternet adresi: <http://hrea.org/pubs/IDB-monograph/civics.pdf>

UNICEF (2005). Monitoring and Evaluation: Quick Reference. Extracts from the Programme Policy and Procedure Manual. İnternet adresi: www.unicef.org/evaluation/files/ME_PPP_Manual_2005_013006.pdf

University of Minnesota. Human Rights Resource Center. Materyal Kaynakları Veritabanı. İnternet adresi: www1.umn.edu/humanrts/edumat/

University of Wisconsin (1998). Program assessment toolkit: A guide to conducting interviews and surveys. LEAD Center. İnternet adresi: <http://www.wcer.wisc.edu/Publications/LEADcenter/toolkit.pdf>

Western Michigan University. Evaluation Center: Evaluation Checklists. İnternet adresi: www.wmich.edu/evalctr/checklists

World Health Organization (WHO). School and Youth Health: Resources and tools for assessment and monitoring. İnternet adresi: www.who.int/school_youth_health/assessment/en/

C. Eğitim politikaları

Bu bölümde İHE alanında eğitim politikalarını değerlendirme konusunda politika yapıcılara ve okul yöneticilerine yardımcı olacak araştırma çalışmaları ve kaynaklar yer almaktadır.

Amnesty International (1998). International human rights standards and education. Londra. İnternet adresi: www.amnesty.org/en/library/asset/POL32/001/1998/en/06794391-db06-11dd-903e-e1f5d1f8bceb/pol320011998en.pdf

Osler, Audry, ve Hugh Starkey (2004). Study on the advances in civic education in education systems: good practices in industrialized countries. Centre for Citizenship and Human Rights Education, University of Leeds ve Institute of Education University of London. İnternet adresi:
www.hrea.org/index.php?base_id=104&language_id=1&erc_doc_id=3534&category_id=4&category_type=3&group=

UNESCO (2003). Experts meeting: the practice of rights in education: a renewed commitment to human rights education. Paris. İnternet adresi:
<http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001307/130703e.pdf>

UNESCO (2006). UNESCO Guidelines on Intercultural Education. Paris. İnternet adresi: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001478/147878e.pdf>

UNESCO/UNICEF (2007). A Human Rights-Based Approach to Education for All. Satış no: E.08.XX.2 İnternet adresi:
<http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001548/154861e.pdf>

UNESCO (2008). The right to education: monitoring standard-setting instruments of UNESCO. Paris. İnternet adresi:
<http://unesdoc.unesco.org/images/0016/001611/161161e.pdf>

D. Politika uygulama

Bu bölümde, İHE konusunda politika uygulama tedbirlerinin değerlendirilmesi için politika geliştirenlere ve okul yöneticilerine yardımcı olacak kaynaklar yer almaktadır.

Council of Europe (2005). Learning and Living Democracy: Evaluation conference of the 2005 European year of citizenship through education.

Freeman, Ted (2005). Country programme evaluation in an era of change. Evaluation working paper. New York. UNICEF. İnternet adresi:
www.unicef.org/evaluation/files/CPE_in_an_Era_of_Change_2005.pdf

Inter-Agency Network for Education in Emergencies (2004). Minimum

standards for education in emergencies, chronic crises and early reconstruction.
İnternet adresi: www.ineesite.org/minimum_standards/MSEE_report.pdf

Iturralde, D., ve A. M. Rodino. Measuring progresses in human rights education: an Inter-American experience. Inter-American Institute of Human Rights. İnternet adresi:
www.hrusa.org/workshops/HREWorkshops/usa/OverviewChile.pdf

E. Öğrenme ortamı

Bu kısımda, İHE’de öğrenme ortamının etkililiğini ölçme konusunda politika geliştirenlere, okul yöneticilerine ve eğitimcilere yardımcı olacak kaynaklar yer almaktadır.

Asia-Pacific Human Rights Information Center (HURIGHTS OSAKA) (2009). Human rights education in the school systems in Southeast Asia: Cambodia, Indonesia, Lao PDR and Thailand. Osaka, Japonya. İnternet adresi:
www.hurights.or.jp/archives/pdf/publications/other-publications/wphre-sea-report.pdf

Bäckman, Elisabeth, ve Bernard Trafford (2007). Democratic governance of schools. Strasbourg, Fransa. Council of Europe. İnternet adresi:
<http://book.coe.int/ftp/2903.pdf>

Davies, Lynn, ve diğerleri (2010). Human rights education core competencies.
http://toolkit.ineesite.org/toolkit/INEEcms/uploads/1101/Human_Rights_Education_Core_Competencies.pdf

Flowers, Nancy (2000). The human rights education handbook: effective practices for learning, action, and change. Minneapolis: University of Minnesota, Human Rights Resource Center. İnternet adresi:
www1.umn.edu/humanrts/edumat/hreduseries/hrhandbook/toc.html

Inter-American Institute of Human Rights (2007). Normative development

of human rights education and student government. Second measurement. Kosta Rika. İnternet adresi:

www.iidh.ed.cr/BibliotecaWeb/Varios/Documentos/BD_887525628/Informe%20VI%20-

[%20ingles.pdf?url=%2FBibliotecaWeb%2FVarios%2FDocumentos%2FBD_887525628 %2FInforme+VI+-+ingles.pdf](http://www.iidh.ed.cr/BibliotecaWeb/Varios/Documentos/BD_887525628/Informe+VI+-+ingles.pdf)

Shiman, David, ve Kristi Rudelius-Palmer (1999). Taking the human rights temperature of your school. Minneapolis: Human Rights Resource Centre, University of Minnesota. E-kitap. İnternet adresi:

www.hrusa.org/hrmaterials/temperature/default.shtm

F. Öğretme ve öğrenme süreçleri ile araçları

Bu bölümde, İHE alanında öğretme ve öğrenme süreçleri ile araçlarının değerlendirilmesi konusunda politika yapıcılara, okul yöneticilerine ve eğitimcilere yardımcı olabilecek kaynaklar yer almaktadır.

Amnesty International (Temmuz 1999). Evaluation: a beginners guide. A guide for the effective organization of human rights programs and curricula for beginners. Londra. İnternet adresi:

<http://www.amnesty.org/en/library/asset/POL32/003/1999/en/923cbe2e-e0f0-11dd-be39-2d4003be4450/pol320031999en.pdf>

Asia-Pacific Human Rights Information Center (2003). Human rights lesson plans for Southeast Asian schools. Osaka, Japonya. İnternet adresi:

www.hurights.or.jp/archives/pdf/publications/sea-lessons/english.pdf

Claude, Richard Pierre. Methodologies for human rights education. A project of the independent commission on human rights education. İnternet adresi:

www.pdhre.org/materials/methodologies.html#METH

Council of Europe ve European Commission (2007). T-Kit on Educational Evaluation in Youth Work. Strasbourg, Fransa. E-kitap. İnternet adresi:

www.youth-partnership.net/youth-partnership/publications/T-kits/10/Tkit_10_EN

Inter-American Institute of Human Rights (2006). Curricular and methodological proposal for incorporating human rights education into formal schooling for children from 10 to 14 years of age. Çalışma belgesi. San Jose, Kosta Rika. İnternet adresi: www.educadem.oas.org/documentos/boletin4/IIDH-Propuesta+curricular+ingles.pdf

Kissane, Carolyne (2005). Pedagogical and evaluation concepts of human rights education. Paper presented at the annual meeting of the International Studies Association Hilton Hawaiian Village. Honolulu, Hawaii. Mart. İnternet adresi: www.allacademic.com//meta/p69334_index.html?type=info

Lind, George (2003). Education for moral-democratic learning: the assessment of competencies. Paper presented at the IBE/GTZ seminar —Determining good practice in learning to live together. Cenevre. İnternet adresi: www.uni-konstanz.de/ag-moral/pdf/Lind-2003_education-for-moral-learning_UNESCO.pdf

UNESCO (2005). A Comprehensive Strategy for Textbooks and Learning Materials. Paris. İnternet adresi: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001437/143736eb.pdf>

UNESCO (2007). Thinking and building peace through innovative textbook design: report of the Inter-regional Experts' Meeting on developing guidelines for promoting peace and intercultural understanding through curricula, textbooks and learning materials. Paris. İnternet adresi: <http://unesdoc.unesco.org/images/0016/001612/161254e.pdf>

UNESCO (2008). UNESCO Associated Schools: First collection of good practices for quality education. Paris. İnternet adresi: <http://unesdoc.unesco.org/images/0016/001627/162766e.pdf>

Pingel, Falk (2010). UNESCO Guidebook on Textbook Research and

Textbook Revision. Paris: UNESCO. İnternet adresi:

<http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001171/117188e.pdf>

UNESCO (2011). Education for Human Rights... Young People Talking.

İnternet adresi:

www.unesco.org/archives/multimedia/index.php?s=films_details&id_page=33&id_film=1804

University of Minnesota Human Rights Center and the Minnesota Advocates for Human Rights. Partners in Human Rights Education Evaluation Program. Report designed to assess the impact of a human rights curriculum developed by the Partners in Human Rights Education Program. İnternet adresi: www1.umn.edu/humanrts/edumat/HREEval.shtm

University of Minnesota Human Rights Library (2005). Global human rights education workshops on emerging practices, evaluation, and accountability. Çalışma oturumu özeti. New York, June.

www.hrusa.org/workshops/HREWorkshops/index.html

G. Öğretmenler ve diğer eğitim çalışanlarının eğitimi ve mesleki gelişimi

Bu bölümde, öğretmenlerin ve diğer eğitim çalışanlarının İHE konusunda eğitimini ve mesleki gelişimini değerlendirmede politika yapıcılara ve okul yöneticilerine yardımcı olacak yararlı kaynaklar yer almaktadır.

Caritas Internationalis (2002). Peacebuilding: a caritas training manual.

Vatikan. İnternet adresi: www.caritas.org/upload/pea/peacebil-ing_1.pdf

Council of Europe (2007). Tool on teacher training for education for democratic citizenship and human rights education.

www.coe.int/t/dg4/education/edc/Source/Resources/Pack/ToolsTT_EDCHRE_en.pdf

Global strategic planning meeting of teacher training for HRE. Evaluation

Questionnaire. Haziran 2005. İnternet adresi:

www.hrusa.org/workshops/HREWorkshops/usa/eval.pdf

UNESCO (2004). Changing teaching practices: using curriculum differentiation to respond to students' diversity. Paris. İnternet adresi:

<http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001365/136583e.pdf>